NEMZETI NŐNEVELÉS.

XXXVII. ÉVFOLYAM. 1916. NOVEMBER—DECEMBER. IX—X. FÜZET.

MEGHALT A KIRÁLY.

«Egy szó nyilallott a hazán keresztül»: Meghalt a király! *I. Ferencz József*, a mi nagy királyunk, felséges Urunk, Magyarország felkent, apostoli királya, Szent-István koronájának hordozója, dísze, népeinek édes atyja, a magyar nemzetnek hű barátja — *meghalt*, nincs többé!

Valami nehezen fogadjuk be ezt a gondolatot! Sokáig élt, sokáig uralkodott! Generációk jöttek és mentek körülötte, mellette és ő állt rendületlenül és *a király* lett belőle, akinek sok nagy tulajdonságai mellé oda tartozott lassanként az is, hogy *elmulhatatlan!* hogy nincs hatalma rajta az időnek. Legendás alak lett belőle már életében és *«nőttön-nőtt tiszta fényben!»* Egy felséges *fogalom* a magyar lelkekben!

A magyar nemzetnek *király-hűség* vágya és I. Ferencz Józsefnek nagy erényei szövetkezve nagy méltósággal fejezték ki újra a magyar földön *a királyság* gondolatát, eszméjét!

Ezért jutott a király felséges személye a szinte elérhetetlennek látszó magasságból és messzeségből oly közel hozzánk magyarokhoz. Hiszen ma mindnyájan egyenként is úgy érezzük, hogy halottunk van. A gyász, melyet érte viselünk, nem rideg, rajtunk kívül álló, reánk erőszakolt forma, hanem erősen hozzánk tartozó érzelem, amelyet minden egyén külön is kivált magából.

Egy kis falusi leányka — 12 éves — azt felelte nekem arra a kérdésemre, hogy: ki volt az *első* magyar király?? — tündöklő szemmel, hogy ő azt tudja — azt felelte: *I. Ferencz József!* Akkor is, most is elgondolkozom ezen a feleleten. Képzelem, a kis

falukban, hogy elcsodálkoznak azon, hogy *meghalt a király!* Hát meghalhatott??

És ha a gyermekleányok, az iskolás leánykák erre a hírre levesznek magukról minden tarkaságot — szívük fél a tarkaságtól — és köny szökik szemükbe, ezek nem kis, nem külső dolgok. Finom bensőségek ezek, a mi nagy királyunknak ható erejét jelentik!

A mi intézetünk, az állami Erzsébet-Nőiskola vendégkönyvének első aranyszegélyű lapján ott látható királyunk, I. Ferencz József neve, amint azt ő maga feljegyezte: 1877 nov. 27-én, 40 évvel ezelőtt!

E sorok írója akkor, mint gyermekleány, már itt volt az intézetben és abban a nagy kitüntetésben részesült, hogy ura és királya előtt néhány kérdésre megfelelhetett.

Mindenkinek, aki régebben él ebben az országban, van emléke tőle és róla.

*

Ha mélyebben kutatom ennek az összetartozásnak az okát, királyunk jeligéjében, jelmondatában találom meg:

«*Bizalmam az ősi erényben!*» Akkor mondta ezt, amikor olyan sokan bizalmatlanok voltak a mi nemzetünk, a magyar faj iránt.

Isten sugalmazta neki e gondolatot! Ő adta a király ajkára! *Felemelte magához a király szívét* és abból a magasságból az Isten közeléből látta meg az ifjú király roppant helyzetét!

«Hogy aki fényben milliók felett van,
Legyen dicsőbb erényben, hatalomban!»

A bizalom jelmondata nem maradt szó, az ige testet öltött és csodát művelt!

Mert csoda az, ami történt: 1848—49, 67—1896. Millennium teljes összeforrás! Közben mi minden baj, bánat, küzdelem a király és a nemzet életében és mégis állandóan *emelkedés! I. Ferencz József uralkodása a magyar nemzetet erőssé és naggyá tette.* E rettenetes vihar, amely nemzetünk, országunk életét dúlja, úgy érezzük, nem bir letörni minket.

Az a mi nagy királyunknak felséges jutalma: hogy halála előtt jeligéjét beteljesedve látta. Eszméje győzedelme lett emlékjele. Nem hiába bízott, a nemzet erős lett és önmagában is bízó!

Vérző szívvel egyezett bele a háború megindításába. Nem térhetett ki előle. Isten kezében a jövő! A nemzet állja a harcot! És királyához imádkozva bizalommal néz fel az Égre!

Most már együtt imádkoznak népeikért az Ég uránál I. Ferencz József és a magyar nép őrző angyala, Erzsébet királyné! Ők fogják nekünk elküldeni Isten kegyelméből *a diadalmas békét*, amelyért ez a nemzet becsülettel küzd és annyit áldoz. Aposztrófálunk nagy királyunk és angyali jóságú királynénk!!

«Bizalmam az ősi erényben!»
Akkor mondta ezt a király,
Mikor szíve még mindig sajgott
S még alig ült el a viszály!

Amikor oly kevesen hitték,
Hogy a magyar nemzet nemes,
Nagylelkű, ép, hű és szilárd,
Szép, nagy jövőre érdemes!

Akkor mondta, mikor a nemzet
Megértő szeretetre várt,
Mikor a közel mult fájdalma
Magyar szívben szorongva fájt!

Kételkedés zűrzavarából
Hangzott fel a királyi szó:
«Bizalmam az ősi erényben!»
Erős volt! Korszakalkotó!

Ennek jegyében láttak együtt
Békés, nagy, fényes korszakot:
Felséges *király-bizalommal*
Nemzet-hűség találkozott!

Nemes, nagy jellem volt királyunk,
Példája új erőt adott.
Hogy népe hű s lebirhatatlan,
Látnia azt megadatott!

E rettenetes fergetegben,
Mely a világot rengeti,
Magyar fajunk megizmosodva,
Legszebb jövőt remélheti!

Aludj szeliden jó királyunk,
Egész ország imádkozik
Éretted és nagy emlékednek
Király-hűséggel áldozik.

Berta Ilona.

KIRÁLYUNK EMLÉKEZETE.

Nemzetünknek egy ezredéven át sok gyászban volt része. Ma újra gyászol. Gyászol, amint gyászolni csak a magyar tud: egész lélekkel és azzal a kegyelettel, melyet sorsának intézői iránt századokon át megszokott. Gyászolja Urát és királyát, akinek fenkölt alakját szent koronánk glóriája közel félszáz évig besugározta. Gyászolja ma, midőn a világot megrendítő gyászban alig van egy is közülünk, kinek ne volna gyászolni valója, gyászolja a nemzet atyját, a szenvedő alattvalóját megértő, sokat szenvedett fenséges embert, akinek sok viharban megedzett harmonikus élete a világháború nagy diszharmóniájában ért véget. Gyászolja a királyban az igaz embert s az emberben az igazán királyit. Mert király és ember volt a szó legnemesebb értelmében. Fenkölt alakján megtört még ellenségeinek a gyűlölködése is, s mindenki meghajolt az élet sok megpróbáltatásai által lelkében csodálatosan megtisztult aggastyán előtt. Pályafutása páratlan és csodás nemcsak közel hétévtizedes tartamára nézve, hanem belső értékére nézve is. Amikor mint ifjú elfoglalja ősei trónját, egy új világ vala születendő s most, mikor az Úr kegyelme magához szólította, egy világfergeteg megfékezésében rész jutott a patriarkai korú aggastyánnak is. S e két határkő közé illeszkedik az ő gazdag történeti élete.

Életének sorsdöntő évei egyúttal nemzetünk s nemzetek sorsát eldöntő világtörténeti dátumok. 48-ban nemzetünk évszázados hagyományokkal szakítva új útra tért; a trónralépő fejedelem nehéz idők viharos ellentéteivel állott szemben. A fiatal fejedelemre egy sokat áldozott nemzet szomorú napjai vetettek

árnyat. De hajnalodott már. Százados családi hagyományok feláldozása árán megbékült a sokat tapasztalt király és a sokat szenvedett nemzet.

A békés és termékeny munka évtizedei következtek s ezek keretében ezeréves államiságunk szép napjai. A béke műve tovább folyt, míg a mai háború próbára nem tette azt a művet, amit fejedelem és nemzet 67-ben megalkotott: egész állami létünket. A nemzet állja most a próbát, de a megpróbáltatás napjai még nem multak el . . .

S mi tette királyunk életét oly értékessé, s mi ad megnyugvást nemzetünknek, hogy a természet törvénye előtt meghajolva soha nem szűnő kegyelettel és emlékezettel őrizze és szívébe vésse annak nevét, kinek sorsdöntő szerep jutott történetünkben? Kétségtelenül azok az emberi és fejedelmi erények, melyek már életében oly tiszteltté tették alakját. Ha valaki, úgy dicsőemlékezetű urunk és királyunk volt az, aki az új idők nagy változásait, helyzetének és feladatának nagy követelményeit megértette. Új eszmékre, az eszmék megvalósításánál új utakra s az új utakon új hagyományokra volt szükség. S megtalálta ezeket s rávezette nemzetünket is ezekre. Milyen fenséges vonása a megdicsőültnek, hogy a legválságosabb viszonyok közepette, amikor fejedelem és ember szembekerülnek egymással, a fejedelem megtalálta magában az embert s ezzel megtalálta nemzetünk szeretetét is. Alakja már életében is legendássá lett a párját alig lelő kötelességérzet, a soha meg nem szűnő munkaszeretet s egy sokat szenvedett s éppen ezért másokat megértő ember nemes szívjósága által.

A kötelességérzet és munka igazi fejedelme volt a mi jó királyunk. Akit sorsa milliók sorsának irányításával bízott meg, akinek élnie kellett milliók boldogításáért s akinek hivatása volt népét a haladás útján előrevinnie — fejedelmi módon teljesítette feladatát. Milliók szeme figyelte urát, királyát s milliók tisztelete és szeretete legszebb jutalma önfeláldozó kötelességérzetének. Vagy van-e ideálisabb életcél: mint élni egy nemzetért s egy nemzetnek?

A legnemesebb kötelességérzettel párosult s azt teljessé tette a pihenést alig ismerő munkaszeretet. A trónra született, a munkára pedig hivatásszerű kötelességének teljes átértése és átérzésével önmagát nevelte. Fejedelmi munka volt az öröklött trónt megszilárdítani, népeit — közöttük nemzetünket is a haladás biztos és szilárd útjára terelni. Sok ellentétes érdeket kellett a fejedelmi munkának elsimítania s más-más történeti multon fejlődő népeket kellett a korszellem változásaihoz hozzánevelnie s ha nem is érhette meg műve teljes betetőzését — hisz ehhez még egy hosszú emberi élet sem volt elegendő — nyugodt lélekkel térhetett nyugalomra: államiságunk új alapja közel félszáz év alatt megerősödve a fejlődés biztos útján, megállja helyét a népek új elhelyezkedésében. Munkaszeretete még akkor is helyet biztosított volna számára az emberiség legjobbjai között — ha nem is született volna fejedelemnek. Aki életében annyit fáradozott mi érettünk is, örök pihenőre íróasztala mellől tért. A sok csapás és megpróbáltatás, ami életében érte, nem teszi többé próbára erős lelkét. Vagy van-e valaki, aki könnytelen szemmel tudná nézni azt a sok csapást, ami királyunkban az atyát, a férjet és egy hatalmas családnak tiszteletreméltó fejét érte. A koronázás szép ünnepnapjai még el sem multak s elvesztette nagytehetségű, hozzá sokban hasonló öccsét. De ez csak kezdete a megpróbáltatásoknak. Jöttek még megrendítőbb sorscsapások. Az atyát és a királyt sujtja életének legnagyobb csapása, amikor az atyának szemefénye, országok sorsának egykoron erőskezű s lelkű irányítója: trónörökös fia elhunyt. Mintha az antik sorstragédiák megújulnának, hogy próbára tegyék az erőslelkűek között is a legerősebb lelkűt. S e legnehezebb próbát is csodálatraméltó lelkierővel állotta. Nem tört meg; érezte, hogy a fejedelemnek az atya vérző szívét meg kell békítenie. Csak az tudja e magasztos lelki erőt megérteni, aki látta gyermekét meghalni — mert nincs az életnek nagyobb tragédiája, mint látni minden reményünk s életünk minden vigaszának pusztulását.

Egyetlen fia halálát csodás hőslelkű neje, Erzsébet királyné

tudatta a királlyal. Nemének ezt az eszményi alakját, népünknek védangyalát, ezt a fájdalmában szent anyát, ezt az örökké gyászoló s nyugtot sehol többé nem lelő királyi hitvest egy gyilkos tőrszúrása szakította el királyi urától. S még e sorscsapás sem törte meg a fenséges embert. Csak az erőslelkűek kiváltsága, hogy a sors csapásai nem törik meg őket. A villám csak sújtani képes az erős tölgyet — de meg nem dönti. Koronás fő alig szenvedett annyit, mint a mi királyunk: koronája töviskoszorút takart el fején. A klasszikus költő szavai illenek reá: «Si fractus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ». Egy világ — boldogságának világa omlott össze s ő rendületlenül állott a romokon.

S utolsónak maradt élete alkonyán a szerajevói tragédia. A béke fejedelme, akinek egy emberöltőn túl legnagyobb része volt földrészünk békéjének megtartásában, élte alkonyán az emberiség legnagyobb háborúját nem bírta megakadályozni. Látnia kellett, hogy élete művét megdönteni készülnek. Magára maradtan — nem maradt magára! A nagy megpróbáltatás összeforrta népeit s e titáni küzdelemben világtörténeti szerep jutott nemzetünknek.

*

Dicsőült királyunk, neved és tetteid immár a történelemé, emléked egy hálás nemzet legszebb öröksége. Szereteted örökül marad a te hűséges magyarjaidra, akik áldva őrzik s átörökítik kegyelettel emlékedet utódról-utódra. Az Írás szavaival: jó harcot harcoltál, hivatásodat betöltötted s hitedet megtartottad. Bíztál a te néped, magyar néped ősi erényében s nem csalódtál. Szellemed vezesse tovább az általad megkezdett úton azokat, akik nemzetünk sorsát irányítani hivatvák, élted példája legyen a megpróbáltatás napjaiban világító fáklya, amely nemzetünk boldogulása útját megvilágítsa, — fejedelmi erényeid pedig soha pihenést nem ismerő munkásságra, lankadni nem tudó kötelességérzetre s igaz emberiességre serkentsék a századok folyamán e nemes nemzet királyait s népét egyaránt az idők szakadatlan folyamán. Áldja a mi Istenünk, hogy úgy legyen!

Dr. Berecz Sándor.

LEVELEK

A FEMINIZMUS ÉS NŐNEVELÉS KÉRDÉSEI KÖRÉBŐL.*

Vonatkozással *Perczelné Kozma Flóra «Felolvasások és közlemények»* című könyvére.

Írta Gyertyánffy István.

. . . Szíveskedtél igen tisztelt barátom felhívni figyelmemet Perczelnének e most megjelent könyvére s egyszersmind kifejezni érdeklődésedet aziránt, vajjon a Theano című könyveimben a feminizmusról s általában a nőkérdésről vallott nézeteimet Perczelné könyvének ugyane kérdésekről kifejtett nézeteivel összeegyeztethetőnek tartom-e?

Ha szabad tehát e szíves érdeklődésedet egyszersmind ugyane tárgyban hozzám intézett kérdésnek is tekintenem, úgy erre annál könnyebb válaszolnom, minthogy Perczelné kegyes volt engemet is megtisztelni e könyvének megküldésével és én, az ennek alkalmából hozzá intézett köszönő levelemben jónak láttam kiterjeszkedni erre a kérdésre is, amire különben fel is voltam híva általa.

A Perczelné előtt e tárgyról kifejtett nézeteimet bátor le-

* Mutatvány szerzőnek ugyane című közelebbről megjelölendő művéből, melyet azzal a kijelentéssel bocsátott rendelkezésünkre, hogy az ezen közlemény bevezető soraiban előforduló hivatkozást «Theano» című könyvének kedvező fogadtatására, elsősorban épen a «*Nemzeti Nőnevelés*» t. Szerkesztőségére vélné a legméltóbban vonatkoztathatni. Megjegyezzük végül azt is, hogy e levelek tudomásunk szerint dr. *Radnai Rezső* miniszteri tanácsoshoz, mint az Orsz. Pæd. Könyvtár és Tanszermúzeum igazgatójához vannak intézve. *Szerk.*

szek most részben felhasználni a Te ebbeli, engemet igen megtisztelő érdeklődésednek a kielégítésére is.

Mindenekelőtt be kell vallanom, hogy mily igen hiányos ismereteim voltak eddigelé a magyar feminizmus létezése és tulajdonképeni célja s törekvései felől. A Perczelné könyvének köszönhetem, hogy sok becses fölvilágosítást nyertem most mindezekről. Hisz — ha nem csalódom — maga Perczelné is egyik lelkes és hivatott vezetője e női mozgalomnak. Olvasva ezt a könyvét, ugyan kit ne hatna meg, sőt ne ragadna bámulatra ennek a Perczelné-féle feminizmusnak talán még szélsőségeiben és elfogultságaiban is oly igen tiszteletreméltó nemes idealizmusa?! És nem kevésbbé e könyv szerzője nemes szívének az emberiség legszentebb érdekeire kiáradó termékeny melegsége, tudásának gazdagsága, valamint irályának tömörsége és választékossága. Lehet-e szebb elismerés azokra a kiváló feministajellegű magyar íróinkra nézve (pl. egy Prohászka püspök, Gieszwein S., Kennedy G. képviselők stb.), mint épen az, ha szellemük ebbeli kisugárzásait egy oly mélyen átértő és érző női lélekben láthatják felfogva, visszatükröztetve, mint épen a Perczelné Kozma Flóráé?

Minthogy azonban most nem az a feladatom, hogy P. könyvét behatóan és érdeme szerint ismertessem, bármennyire csábítana is erre az a mély benyomás, melyet az reám tett: rátérek arra, ami a levelem tulajdonképeni tárgyát képezi, hogy fentérintett szíves érdeklődésednek megfelelni igyekezzem. Tenni óhajtom pedig ezt a Te — illetőleg a vezetésed alatti intézetek hivatalos közlönye szerkesztőjének szíves engedelmével itt, tehát épen azon a folyóiratok egyikében, mely Theanokönyveimet annakidején oly kitüntető figyelmében részesíteni szíveskedett. Ez a körülmény már magában véve is eléggé indokolttá teszi — úgy vélem — hogy miután a feminizmus *alapvető kérdései* oly szorosan odakapcsolódnak a nőnevelés legsarkalatosabb kérdéseihez is, azt a viszonyt, mely egy oly kiváló magyar írónőnek ebbeli álláspontja és a magamé — illetőleg a

Theano-könyveimé — közt létezik, kissé közelebbről megjelölni igyekezzem.

Meg kell jegyeznem egyébiránt, hogy a «Felolvasások» érdemes írója maga is érdeklődvén e viszony tisztábahozatala iránt, szíves volt egy hozzám intézett b. levelében kifejezni azt a nézetét, hogy e tárgyat illető felfogásaink között az ellentétek inkább csak *látszólagosak* lehetnek.

Teljes mértékben magaméva tettem az i. t. szerzőnek ezt a felfogását. Mert ami a feminizmus tulajdonképeni *lényegét* illeti: ezzel nemcsak maga a Theano-könyv nem áll ellentétben az ő ebbeli felfogásával, de még ennek az «Epilogus»-a sem, amelyben pedig elég élesen keltem ki a mai szélsőséges feminisztikus törekvéseknek a nők családi élethivatásával annyira ellentétes túlzásaival szemben. Hisz e könyveimmel én is csak a nőkérdés, vagy mondjuk: a tágabb értelemben vett feminizmus céljait véltem szolgálni akkor, midőn azt kívántam, hogy adassék meg a nőknek a köznevelés minden terén az a bizonyos *egyenjogosítás*, vagyis mindazon életpályákra való kiképeztetésüknek a lehetővététele, amelyek eddigelé, a fiúk előjogaképen leginkább csak az egyetemek vagy akadémiai jellegű szakiskolák útján voltak elérhetők.

De nem habozok kifejezést adni egyszersmind azon erős meggyőződésemnek is, hogy ennek a régi bilincseiből kiszabadítandó nőnevelésnek elsősorban mégis mindig a nőknek a *családi életre* való — de az eddiginél sokkal intenzívebb és *pedagógiailag jobban átgondolt* — kiképeztetését kellene tekintenie. És azt is, hogy a nőknek mindazon nagyobb tudományos képzettséget igénylő életpályákra való terelésénél, avagy tódulásánál *az eddiginél valamivel jobban és szigorúbban* tekintetbe kellene venni a női természetnek, vagyis *a nők testi és lelki organizmusának a különleges sajátosságait*. Az erős női akarat és nemes ambició sok minden oly akadályon keresztül törheti ugyan magát, amelyeket megrögzött emberi szokások, elfogultságok, bornirtságok, avagy az ezekben gyökerező intézmények állítanak elébe: de azokat az akadályokat, amelyek a

saját természetének örök törvényeiben vannak megadva, nem fogja büntetlenül átléphetni soha. És talán nem csalódom, ha ép ezekben vélem felismerhetni a nők mai életharcaiban oly sűrűn előforduló keserű kiábrándulások, letörések, katasztrófaszerű összeomlások és elzüllések valódi okainak az egyikét.

És itt bátor volnék kérdezni: vajjon nem a feminizmus alapvető kérdéseinek a tisztázásához tartoznának-e az ezek fölött való komoly elmélkedések és vizsgálódások is?

Igen tanulságosnak tartom e tekintetben azt a női életképet, melyet az *Ibsen Nórája* állít elénk, ha ugyanis azt nem annyira a dramaturgia, mint inkább a pedagógia és lélektan szemüvegén át tesszük vizsgálódásunk tárgyává. Ebben a Nórában a női lélek metamorfozisainak egy oly sajátságos tüneményével állunk szemben, mely azt a benyomást teszi ránk, mintha a lélek világában is fordulnának elő néha bizonyos külső behatások által előidézett oly vegytani erjedések és bomlási folyamatok, melyeket eléggé nem ismerhetvén, azok felett inkább csak ámulni tudunk, mint azokat magunknak meg is fejteni. E gondolat egyébiránt nem új. Hisz Göthének egy — talán már 100 évvel ezelőtt megírt — szép regénye (a «Wahlverwandschaften») úgyszólván már a címében kifejezi ezt a gondolatot. Az Ibsen Nórája lelkivilágában végbemenő ezen vegybomlás és átváltozás felett elmélkedve majdnem az az abszurd gondolatom támadt, hogy vannak talán az emberi lélek világában is bizonyos erjesztő és bomlasztó képességgel bíró gombák vagy baktériumok, melyek ép úgy képesek ott bizonyos lázas állapotokat és kóros elváltozásokat idézni elő, mint ahogy az a fizikai életben is történni szokott.

Ebben az Ibsen-színműben azért oly igen érdekes lélektani jelenség a Nóra esete, mivelhogy itt is valami olyan sajátságos *bomlási* tüneményt látunk végbemenni e nő lelkivilágában, midőn ő, látszólag minden külső kényszerítő ok nélkül, egyszerre csak kiszakadni készül a maga boldog családi életköréből csupán azért, hogy vaktában neki induljon az ő saját különleges feminizmusának a kálvária útjára. Milyen kár, hogy

nem írta meg Ibsen, mint azt Göthe tette a Faustjával, Nórájának a második részét is: e nő feminisztikus életküzdelmeinek, csalódásainak és végül önmagával való teljes meghasonlásának a tragédiáját!

Bocsánat ezen — tárgyammal talán csak igen lazán összefüggő kitéréseimért. Szolgáljon mentségemül, hogy ép mostanában olvastam el figyelmesebben Ibsennek ezt a színművét s ezért nem állhattam meg, hogy meg ne kisértsem még ezt a Nórát is a feminizmus nézőpontjából itélni meg. Hisz némileg a feminizmus alapkérdéseinek a megvilágításához véltem hozzájárulni ezzel is. Igyekezni fogok mostan közvetlenebbül tenni ezt vizsgálódásaim tárgyává.

Részint Perczelné könyvének az ő maga feminizmusára vonatkozó fejtegetései, részint a magam ebbeli vizsgálódásai alapján a feminizmusnak kétféle alakulatát vélném megkülönböztethetni.

Van egy, amelynek hívei, azonkívül, hogy teljes mértékben betöltik a saját családi életkörükben theanoi missziójukat, fel tudnak emelkedni női hivatásuknak arra a magasabb fokára is, melyen a maguk altruisztikus, használni-, segíteni- és boldogítani-akarásukat érvényesíteni igyekeznek a családon kívül, a szociális élet és a hazai közügyek mindazon munkaterein is, amelyek ez idők szerint egy mívelt, lelkes és önérzetes magyar nőre nézve egyáltalán elérhetőknek látszanak. *Valódi* feminizmusnak ezt tartom csupán. Nekem úgy tetszik, hogy a «*Felolvasások*» érdemes írója is ennek a feminizmusnak egyik — valószínűleg csak a legnagyobb ritkaságszámba menő lelkes híve s *képviselője*.

Volna a feminizmusnak még egy másik faja is: az, amelynek leginkább a külső szereplésekre való erős vágyódás képezi a legjellemzőbb tulajdonságát. Szerepelni a nyilvánosságban minden alkalommal, minden téren és mentől több zajjal, feltünéssel! Legfőbb vágyuk egyebek közt éppen azon munkakörök elhódítása, melyek eddigelé, majdnem kizárólag csak a férfiak kiváltságai közé tartoztak. És mivel ez az erősen férfias természetű női ambició leginkább a parlamenti életben vél kielégítést

találhatni: azért a feminizmusnak ez a faja legfőbb törekvését a női szavazatjognak, vagy mondjuk inkább a *képviselővé választásuk* jogának a kivívására helyezi. Egészen indokolt tehát, ha híveit egyszerűen csak «*szüffrazsett*»-eknek nevezik. Magát azt a feminizmust leginkább a «*harcias*» jelző illetné meg, hasonlóan az egyházak életében azon kiválóan harcias jellegéről ismeretes irányzathoz, melyet az «*Ecclesia militans*» névvel szokás megjelölni. A feminizmusnak ez a faja külföldről lévén importálva, nagyon valószínű, hogy ez is, mint minden más női divat vagy sport, nagy kedveltségre és elterjedésre fog szert tenni hazánkban. Ez alkalommal itt vele behatóbban foglalkozni annál kevésbbé szándékozom, minthogy vele egyízben végeztem már a Theano Epilogusában (l. Epilogus 18—19. lap). Örömömre szolgált meggyőződhetni arról, hogy Perczelné a maga részéről szintén tiltakozik az ellen, hogy az ő feminizmusát ezzel a «*zavaros vizeken evező*» harcias feminizmussal azonosítsák. (L. a «Felolvasások»-nak «Nők a politikában» című fejezetét.) A «*női szavazatijog*» benne van különben a feminizmus minden árnyalatának a munkaprogrammjában s így tehát a Perczelné-ében is.

Rá kell térnem most azon viszonynak, mely a feministák ebbeli Credoja és az én Theano-könyveimnek ugyanezen kérdésben elfoglalt álláspontja közt létezik, a futólagos megvilágítására is.

Kétségtelen, hogy főleg — sőt majdnem kizárólag — a *női szavazatjog* kérdése az, amiben a Theano-könyvek feminizmusa nem járhat egy úton a «*Felolvasások*» tisztelt írója és elvtársainak ebbeli felfogásával és törekvéseivel. Ők igaztalannak — mert semmi józanészbeli érvvel nem tartják indokolhatónak — azt, hogy ki legyenek zárva a nők törvényhozásunknak abból a munkájából, amelynek alkotásai elvégre is éppen úgy vonatkoznak rájok, mint a férfiakra. És nincsenek-e nekik, a saját különleges nőiességük szempontjából is, életbevágónak mondható számos oly megoldatlan kérdéseik és érdekeik, amelyeket

törvényhozásunkban a legmegfelelőbben elvégre is csak ők volnának hivatva képviselni.

Van ebben bizony sok igazság!

És kivált ha rágondolunk mostani parlamenti életünk annyi mindenféle idült kórságaira és ezzel szemben viszont arra is, hogy mily sokféle és halaszthatatlan teendő várakozik törvényhozásunkra állami és nemzeti életünk konszolidálása terén éppen most, a világfelfordulás ebben a mai kritikus korszakában: úgy feltámad bennünk is a szkepszis a férfiak törvényhozási monopoliuma megingathatlanságának a hitével szemben. Mert hátha lehetséges volna azzal, hogy a nők is bevonassanak a törvényhozás munkájába, egy kis frissebb, egészségesebb vért ömleszteni parlamenti életünknek ebbe a mai, kissé korhatag szervezetébe! Még igen sok szép — nem mondom hogy éppen *frázist*, de mindenesetre — komoly megfontolásra érdemes feminista érvelést lehetne erről szárnyra bocsátani.

Ami mind igen szép!

Csak az a kérdés: meg vannak-e már most adva e nagy társadalmi és politikai reform sikeres megoldásának az előfeltételei? Elő van-e készítve kellőképen női társadalmunk a politikai életben való erre az aktiv szereplésre? És előkészítve-e elsősorban éppen nőnevelési rendszerünk összes tényezői által? És kérdés továbbá; mindaddig, míg ezen előfeltételek felől kellően biztosítva nem vagyunk, nem *kockázatos* dolog-e a magyar feminizmust már most ebbeli céljainak kivívására buzdítanunk? Sőt nem kockázatos-e ez a magyar családi élet *kohéziójának*, az ő *államfenntartó* ereje megszilárdításának a szempontjából is? A mi politikai életünk oly sok mindenféle érdeknek képezi a szövedékét, hogy nekem részemről hazafias aggodalmaim volnának, abba már most még egy külön feminista érdeket is vinni bele, amely — őszintén szólva — talán nincs is még eléggé leszűrődve s a többi nagy hazafias érdekkel kellő összhangzásba hozva.

Jobban elő kell ezt készíteni! Igenis, elsősorban éppen nőnevelési rendszerünk összes tényezői által. Bátor volnék azt a

tanácsot adni a magyar feminizmus lelkes híveinek: bíznák, mindaddig, míg az előkészítésnek ezek az előfeltételei jobban megadva nem lesznek, a maguk feminisztikus külön érdekeinek a képviseletét a parlamentben egyelőre még — a tisztelt *férjeikre* vagy esetleg a parlamentben már is helyet foglaló lelkes elvbarátaikra. *Szász Zsombor* képviselőről mondja például a «Felolvasások» érdemes írója, hogy ő «hajlandó volna már csak azért is megadni a nőknek a szavazatjogot, mivel ismer máris egy asszonyt, aki teljesen méltó volna erre s aki pedig nem más, mint éppen az ő felesége». Nem tudom ugyan, hogy ez az érdemes úrnő tényleg a feminizmus hívei közé tartozik-e, de ha csakugyan az volna — amit, a fenti szép nyilatkozat szerint nagyon valószínűnek is kell tartanunk — úgy azt lehetne mondani: íme tehát ez a tisztelt úrinő is bátran rábízhatná a maga elveinek képviseletét a parlamentben — az ő tisztelt férjére.

Igen nagy és nehéz kérdés az — úgy hiszem — *még tisztán feminisztikus szempontból is*, hogy belemenjenek-e a nők a már most *nyiltan* a politikai élet förgetegébe és ne szorítkozzanak továbbra is arra, hogy inkább csak közvetve, *leplezetten* vegyenek aktiv részt benne, amint azt eddig is tették. Valóban nem csodálnám, ha a női pszüché ebben a kérdésben bizonyos Hamleti kedélyállapotba jutva töprenkednék: «*Menjen-e... Ne menjen-e?*»

Nyilt titokként beszélik, hogy néha közéletünk legkiválóbb alakjai politikai szereplésének nemcsak az irányát, de szenvedélyességeit is többnyire a saját *nejeik* vagy *barátnőik* erős befolyására (női hiúság, riválizálás, hatalomvágy stb.) lehetne visszavezetni.

De ha így van, majdnem kedvünk jönne kérdeni: nem sokkal jobb volna-e, ha az ilyen nők inkább *nyiltan és egészen a saját felelősségükre* szerepelnének a politikában, nem pedig csak a férjeik vagy férfi barátok háta mögött és fedezete mellett? Mert mindig baj az a politikában, és csak a közérdek vallja kárát, ha *titkos tényezők* működnek benne s a harcoló felek nem nyilt sisakkal küzdenek egymással! Ez a felfogás

tehát a nők politikai szereplése *mellett* szólna tán? Én a nőkérdés igazi hiveül tekintvén magamat, nem kívánhatom ezt nekik. És — ha jól meggondolják — úgy lehet, a férjeik sem. Mert nem birnák ki az idegeik! Idegesség van ugyan most is elég politikai életünkben, kivált a parlamentiben! Csak az kellene még, hogy női *hisztériák* is vegyüljenek bele! A vége a legtöbb esetben csak az lenne, hogy szomorúan kiábrándulva e kirándulásukból, megint visszakívánkoznának a családi életbe, hol szelíd szemrehányásképen a Molière mondásával fogadhatnák őket: «*Hisz te akartad ezt, Dandin Györgyike*!»

A feminizmus jobban tenné, ha egyelőre más területeken igyekeznék versenyre kelni a férfiakkal. Van erre elég biztató kilátásuk már most a háború alatt is. És még több lesz annak bevégzése után.

A «*Felolvasások*» igen tisztelt írójának azt írtam a többi közt e tárgyról: «A női szavazatjog *előkészítésének* ez a nagy munkája ki volna terjesztendő egyszersmind a mi egész *társadalmunkra* és *közéletünkre* is, mert különben mi fogná megóvhatni a politikai szereplés sorompóiba állítandó nőket attól, hogy ne legyenek kénytelenek beszennyezni ideálizmusuk ragyogó patyolatját ama küzdelmek porondjának sarával, szennyével? Az emberiség erkölcsi és szellemi világában az idealizmus Vesztatüzét ma már leginkább csak a valódi feminista- és Theano-jellegű nők vannak hivatva ápolni és fenntartani. Ápolniok kell nekik ezt a szent lángot a családon kívül a társadalomban, sőt az irodalom terén is. Mi lesz a mi társadalmi életünknek máris kialvófélben levő idealizmusából, ha még a Theano-jellegű feministák is odahagyják ezt a Vestatemplomot és felmondják benne a szent tűz ápolásának a szolgálatát csupán azért, hogy egy más tűz — a politikai szereplés csalóka bolygótüze — után szaladjanak! A mi feminizmusunk abban az állapotban van itt minálunk — s úgy hiszem még máshol is — mint egykor a galambok a Noé bárkájában: szeretnének kirepülni a családi élet szűk bárkájából, de úgylátszik, még nem jött el ennek az ideje. A mi társadalmi és politikai életünk iszapos özönvizé-

ben nem láthatók még sehol azok a szárazföldek, melyekre a feminizmus galambjai leszállhatnának, hogy itt fészkeiket fölrakhassák. Jó volna tehát még kissé várniok ezzel a kiröpüléssel. A feminizmus elégednék meg egyelőre az előkészítés, az alapvetés munkájával. A *valódi* feminizmus *valódi* barátai ezzel fogják ügyüknek a legjobb szolgálatot tenni.

Említettem ezen levelem folyamán már több ízben is, hogy az eszményies irányú feminizmus *előkészítését* és céljai megvalósításának a munkáját legnagyobb részben nemzeti nőnevelésünknek kellene magára vállalnia.

Erre vonatkozó nézeteimet azonban — szíves engedelmeddel — a közelebbi leveleimben óhajtanám kifejteni.

A MOZGÓSZÍNHÁZÜGY RENDEZÉSE.*

Már régóta érezzük a mozgószínházak ügye rendezésének égető szükségét. Ez a nagyszerű találmány, mely hivatva volna a tudományokat és a művészetet népszerüsíteni és terjeszteni, továbbá ártatlan szórakozást nyújtani a népnek, méregforrássá vált, mely megmételyezi gyermekeink ártatlan lelkét. Most a fiatalkorúak, sőt az elemi iskolák kis növendékei is minden korlátozás nélkül látogathatják akár egyedül is a mozgószínházaknak még az erkölcstelenséget terjesztő, bűnre izgató vagy az érzékiséget izgató előadásait is. A fiatal bűnösök száma ijesztően nő, ennek oka nem utolsó sorban az erkölcsrontó mozgószínház. De még ott is, ahol a következmények nem ilyen ijesztőek, az idegeket izgató előadások csak károsan hathatnak a fiatal jellemre.

Az a gyermek, aki már többször élvezte a fiatal képzeletnek annyira tetsző izgalmakat, nem akarja ezeket többé nélkülözni, inkább lemond a szükséges táplálóknak egy részéről, csak a «moziba» mehessen.

Azok, akik nem tudják megszerezni a jegyváltásra szükséges néhány fillért, ott ólálkodnak a mozik bejárata körül, bámulják a rikító színekkel festett, sokszor minden jobb érzést sértő reklámképeket és betüzgetik a mindenféle izgalmat igérő műsorokat.

Ideje volna végre kitiltani az utcáról mind a sértő képeket, mind az izgalmas gyönyörűséget igérő hirdetéseket.

* A Magyar Nőegyesületek Szövetségének közgyűlésén tartott előadás.

Az erkölcsellenes, a társadalmi rendet felbontó, a vallást sértő, az érzékiséget ingerlő és bűntettekre buzdító mozgóképek előadását irgalom nélkül meg kellene tiltani. A nappali órákban tartott előadások műsora olyan legyen, hogy bármelyik gyermek végignézhesse lelkének veszélyeztetése nélkül. Esti nyolc órától kezdve a fiatalkorúak ki legyenek tiltva a mozgószínházakból. Külföldön a fiatalkorúak e korhatára 16 évben van megszabva, én azonban azt hiszem, hogy megfelelőbb lenne ezt 18 évre felemelni, mert rendesen ebben a korban érnek véget a középiskolai tanulmányok és mert a magyar büntető novella is a fiatalkorúak védelmi korhatárát a tizennyolcadik évben állapította meg.

Én részemről nagyon örültem, amikor októberben olvastam a lapokban, hogy a belügyminisztériumban most komolyan foglalkoznak a mozgószínházak ügyének rendezésével, ezért sietnünk kell, hogy javaslatunk minél előbb a belügyminiszter úr kezeibe kerüljön. E fontos kérdés eldöntése előtt meg kell hallgatni minden erre vonatkozó véleményt, meg kell hallgatni mindenkit, aki neveléssel foglalkozik, a hitoktatókat, lelkészeket, a fiatalkorúak bíróságának tagjait, a fiatalkorúak felügyelő hatóságát, az árvaszéket, a népneveléssel és ismeretterjesztéssel foglalkozó egyesületeket és nem utolsó sorban az anyákat, még pedig a társadalom minden köréhez tartozó anyákat.

E célból javaslom, hogy a következő felterjesztéssel forduljunk a belügyminiszteriumhoz:

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége méltányolva a mozgószínház-ügy fontosságát és e rendezés nehézségeit, felkéri a Nagyméltóságú Belügyminiszter urat, hogy a mozgószínházak ügyének rendezése céljából alakítson bizottságot, melynek — a belügyminiszterium és a rendőrség szakemberein kívül — tagjai legyenek az igazságügyi és a közoktatásügyi minisztérium képviselői, a szabadoktatási tanács, az árvaszék, a fiatalkorúak felügyelő hatóságának küldöttei, továbbá neveléssel foglalkozó egyének és testületek: középiskolai tanárok, népoktatók, hitoktatók, gyermek és fiatalkorúak védelmével foglalkozó egyesületek,

ismeretterjesztő társaságok és főleg a társadalom különböző köreihez tartozó anyák. Ez a bizottság állapítsa meg a módot az erkölcsellenes, a mai társadalmi rend ellen izgató, a szenvedélyeket felébresztő előadások teljes kiküszöbölésére. Ennek a bizottságnak tagjai közül válassza a Miniszter úr a felügyelő-bizottságot, melynek feladata lenne kijelölni, hogy mely előadások valók az ifjúságnak, és ellenőrizné a mozgószínházak működését.

Nem lehet a mi feladatunk, hogy a szabályozás pontjait jobban körülírjuk, ez már a bizottság működési köréhez tartozik, ezért kérem a tisztelt közgyűlést, méltóztassék javaslatomat elfogadni vagy esetleg hozzászólni.

Gr. Apponyi Albertné.

NŐNEVELÉSI SZEMLE.

Az állami Erzsébet-Nőiskola jelentései. Erdélynek és a menekülteknek szomorú sorsa erős viszhangot keltett intézetünkben is. A tanári testületek és a növendékek *1000 koronát és 500 darab ruhaneműt, fehérneműt* adakoztak, gyüjtöttek és osztottak szét a Nemzeti Parkban tartózkodó 600 menekült között. A fehér- és ruhaneműt a felső leányiskola növendékei a kézimunka órákban és szabad idejükben maguk javították ki. Foltoztak, beszőttek, gomblyukakat varrtak, stb. stb., hasznos munkát végeztek igazán jó szívvel.

Az ügyesebbek kedves kis gyermekruhákat, fejkötőket is állítottak össze a kis székely gyermekek számára, hogy a téli hidegben meg ne fázzanak. Maguk szabták, maguk varrták.

A pénz és a ruhaneműt szétosztásában mindkét intézet növendékei résztvettek, hogy a szegénységet, a nyomort színről-színre lássák és a jótékonyságnak cselekvő formáját szívvel-lélekkel átéljék. Mély hatással volt az reájuk. Hova-tovább átértik növendékeink, hogy míg egyrészről mindig több nélkülözést, önmegtagadást követel tőlük az intézeti élet keretén belül is a háború és mindaz, ami azzal együtt jár: másrészről nagyarányú, lelket emelő, jellemet fejlesztő események történnek körülöttük, velük, amelyek lelki fejlődésükre és jövőjükre messze kihatással lesznek. «*Nevelő időket élnek át.*» Rettenetes, szomorú, de felemelő, nagy időket!

*

Az Erzsébet-Nőiskola ez évben is kegyelettel és szeretettel ünnepelte megdicsőült Erzsébet királynénk nevenapját november 19-én. Az ünnepi előadás, tekintettel a háborús időkre, nyilvános és jótékonycélú volt, még pedig az 1 korona belépődíjat a vak katonák karácsonyára adta az előkelő nagyközönség, melynek jószívű adakozását jelenti a befolyt 740 korona.

Az előadást a «Szózat» nyitotta meg, majd *Balsay Klára* a polgári iskolai tanítónőképző III. éves növendékének művészi zongorajátékát (Chopin: G-moll Ballada) élvezték a vendégek. Az ünnepély főszáma *Tordai Grail Erzsébet* «Emlékezés» című allegorikus játéka volt, mely méltóan fejezte ki a magyar nemzet soha nem szűnő hálaját, szeretetét nagy királynéja iránt, akinek földi élete ugyan a «multé», de nemes szellemét az «emlékezés» megtartja népének, a magyar nemzetnek.

Az énekkar *Berta Ilona:* «Csodák mennek végbe» és «Hírül hozták, hogy foglyul esett» című megzenésített dalait énekelte kedves előadással, megható melegséggel. A dalok zeneszerzője *Bahnert J.* énektanár, aki költői ihlettel tette teljessé a szövegköltő alkotásait.

Az előadás a Himnusz éneklésével fejeződött be.

*

Ő Felsége I. Ferencz József apostoli királyunk temetése napján, november 30-án délelőtt 11 órakor tartotta gyászünnepét az állami Erzsébet-Nőiskola. A megható ünnepély műsora a következő volt:

1. Major J. Gyula: Gyászkar. Énekelte a polg. isk. tanítónőképző énekkara.
2. Ünnepi beszéd. Tartotta: Berecz Sándor tanár.
3. Gr. Zichy Géza: Fáradt vagyok. Szavalta: Pap-Ragány Magda, a gyakorló felső leányiskola IV. oszt. növendéke.
4. Berta Ilona: I. Ferencz József. Szavalta a szerző.
5. Vörösmarty Mihály: Himnusz. Szavalta: Medgyesi Mária, a polgári iskolai tanítónőképző II. éves növendéke.
6. Kölcsey-Erkel: Himnusz. Énekelte a polgári iskolai tanítónőképző énekkara.

*

Két kedves látogatás az állami Erzsébet-Nőiskolában. Október 3-án látogatta meg intézetünket *Mahir Hassan* bej, a drinápolyi lyceum igazgatója *dr. Erődi Béla* főigazgató társaságában, aki arra kért, hogy híven mutassuk be neki az intézet kettős életét: az iskolait, és az internátusit. Ezért jelezte azt is, hogy az intézetben a növendékekkel együtt óhajtanának ebédelni és mindent éppen úgy látni, amint az lenni szokott. Így is történt.

Délelőtt 11 órakor pontosan érkeztek és déli 1 óráig a polgári iskolai tanítónőképző és a gyakorló felső-leányiskola különböző osztályaiban a tanítási órákat hallgatták meg. Sajnos, a kedves török vendég a török nyelven kívül csak a perzsa, az arab és az indus stb. nyelveket beszélte és mi vele csak dr. Erődi őméltósága tolmácsolása útján szólhattunk. De azért könnyen ment minden, mert jó szívvel, örömmel figyeltük egymás szavát.

A felső-leányiskolában magyar szavalatot óhajtott hallani Mahir bej és rögtön akadt vállalkozó, Dávid Erzsébet hatodik osztályú leányka személyében, aki Vörösmarty Mihály Himnuszát szép előadásban, büszke örömmel szavalta el. A polgári iskolai tanítónőképzőben szertári gyakorlatokat is látott a biológiai és a vegytani laboratóriumokban és tornaórát, amelynek végeztével a polgári iskolai tanítónőképző énekkara a vendég tiszteletére elénekelte felséges nemzeti Himnuszunkat gyujtóan, szívből, mondhatnám hatalmasan.

Mahir bej ezt a megtiszteltetést igazán megérdemelte. Természetesen, közvetetlen módon nyujtottuk neki, mert ő is nagy tisztelettel, szinte meghatva időzött körünkben. Mintha az egész török nemzet testvéri érzését és — ha szabad így mondanom — hódolatát hozta

volna el a magyar nemzetnek és különösen a mi intézetünknek, a mi leányainknak. Mi legalább így éreztük.

Megmutattuk az intézet internátusi részét is, ahol különösen érdekelték vendégeinket a polgári iskolai tanítónőképző kedves kis lakószobái, melyekben kifejezésre jut a benne lakó 4, 5, 6 fiatal leánynak közös ízlése és külön egyénisége. E szobák az otthonnak, a barátságos, derült együttlétnek és a művelt fiatal leány csinosítási vágyának összhangját mutatják és a kedves vendég mindezt érdeklődéssel, szinte hálás elismeréssel értékelte.

Az ebédet két részletben költötték el vendégeink. Az ebéd elejét a polgári iskolai tanítónőképző ebédlőjében csaknem 200 fiatal leánnyal együtt, a tésztát pedig a gyakorló felső-leányiskola ebédlőjében szintén csaknem 200 gyermekleánykával együtt. Hústalan nap volt, de vendégeink nagyon dicsérték az intézet főztét és igazán jóízűen költötték el, azért is, mert izletes volt, azért is, mert örömmel, jó szívvel adtuk.

Az intézet igazgatója mindkét teremben felköszöntötte Mahir bejt, aki török nyelven ékes szónoki feleletben viszonozta azt és belevonva a török-magyar testvériséget lelkesen, színesen, szeretettel vázolta érzelmeit. A török nyelvet nagy figyelemmel hallgatták növendékeink: a nagyobbak a tudományos nyelvrokonság szempontjából is, a kicsinyek pedig azért is, mert furcsának találták.

Ebéd után az intézet fiatal nevelőnői szép magyar kiállítást rögtönöztek a vendég tiszteletére az intézetnek, valamint az egyeseknek birtokában levő kifejezően magyaros népipari, művészi tárgyakból. Ugyancsak ekkor az igazgató lakásán magyar dalokat adtak elő néhányan a tanárképző Apponyi-kollégium tagjai közül és sok érdekes dologról elbeszélgettünk, amit Erődi főigazgató fáradhatatlan, kedves tolmácsművészete tett lehetővé.

Nekünk az volt az érzésünk, hogy vendégeink jól érezték magukat körünkben és hogy Mahir bej szép emléket vitt el a török testvérhazába az Erzsébet-Nőiskolából. Lehetetlen is az másként, hiszen csaknem 400 fiatal leány örvendett látogatásának.

Mahir bejnek azt izenjük e helyről is, amivel elváltunk tőle: a viszontlátásra: Budapesten, Drinápolyban!

*

A második látogatás szinte feledhetetlen marad intézetünk életében, mert szorosan összefügg a mai nagy idők különleges szellemével. *Dr. Lányi Tivadar* honvédfőorvos, aki két hosszú évet töltött fogságban, rabságban különböző orosz fogolytáborokban, mint az igazgató vendége kedves feleségével együtt megtekintette intézetünket és kérésünkre október hó 17-én előadást tartott az intézet tornatermében növendékeinknek. Dr. Lányi Tivadar csereorvos, azok közé a kiválasztottak közé tartozik, akik háború közben szellemileg, testileg épen kerültek *haza* hadifogságból.

Előadása nagy és mély hatást tett mindnyájunkra. Éreztük, hogy egy más, előttünk ismeretlen, idegen világban szerzett benyomásait adja, de amely világ iránt forró érdeklődés él ma mindnyájunk lelkében. Mély csendben, áhítattal figyeltük minden szavát.

Nem volt úgynevezett részleteiben is előre kidolgozott előadás, hanem közvetetlen megnyilatkozása egy finom, sokat átélt, sokat átszenvedett emberléleknek, akinek sok a mondanivalója, mert túláradt a szíve-lelke. Művészi, költői ihlettel beszélt, a nagy benyomások újra elvonultak szeme előtt és mindnyájunkat magával ragadott.

Először a *mozgósításról* szólt, arról az izgató, lelkesítő pillanatról, időről, amikor az egész ország királyunk egy hívó parancsszavára mint egy ember megmozdult; mikor neki is menni kellett, búcsuzni családjától (három kisleánya másfél évig őrizte, bekerítette az udvaron hagyott lába nyomát az édesapának), amikor a haza védelmének gondolata minden más érdeket sugalmazó erővel visszaszorított. Igy volt, ezt mi is láttuk!

Azután képek sorozata következett: menetelések, ütközetek, egyik diadal a másik után — mégis mennyi szenvedés és az orvosnak mennyi munka, hivatása, nagy kötelessége fenségének megérzése a háború borzalmai között! Az orvos is vezér, de az ő hadai nem ellenségei egymásnak. Neki minden szenvedő ember barátja és mily hatalmas erőt ad a gondolat, hogy ő segíteni tud. Ezt mind megérttette velünk dr. Lányi Tivadar nemes egyszerűséggel, hiszen ott, ahol ő járt — az élet-halál határán — megszűnik minden mesterséges társadalmi forma, a nagy emberi vonások, tulajdonságok uralkodnak és cselekednek ott!

Elmondta azután fogságba jutásának történetét, hogy kötelessége gének teljesítése közben jutott az oroszok hatalmába. Beszélt a különböző fogolytáborokról, ahol tartózkodott és részletesen ismertette a Turkesztánban levő Chodgenti fogolytábort, ahol közel egy egész esztendőt töltött és ahol mint rangban legidősebb orvos vezető, szervező munkát végzett. Előadásának ezt a részét egész rendszeresen alakította. Beszélt Turkesztánról általában földrajzi és néprajzi szempontokból igen érdekesen. Elképzeltette velünk azt a világot, ahol csaknem örökösen nyár és ahol a hőmérő időnként 64° C-t mutat. Azután ismertette a 6000 emberből, leginkább osztrák-magyar, legesleginkább magyarokból álló fogolytábort, a tisztek, a legénység életét, sorsát, szenvedését: az összetartás erejét, az egymás támogatását.

Érdekesen láttatta meg, hogyan lesz a messze idegenbe kitelepített szomorú embercsoport a kényszer hatására *társadalommá*. Hogyan szervezkedik, mily követelően lépnek fel az egészségügyi intézkedések, a munka ösztönének kielégítése. Mindenféle munkához értő ember együtt van egy ily táborban és lassanként mindenkinek a tudására szükség is van. De a fővezér marad az orvos, az ő éber gondosságától, az ő szorgalmától, lelkes fáradhatatlan munkájától függ a többinek egészsége, élete, sorsa. Mily önérzetet, milyen alázatot ébreszt az egy nemes gondolkozású emberben. Amíg dr. Lányi előadását hallgattuk, azt gondoltuk: igen, ilyen embereket várunk mi haza, akik tűzben-vészben megtisztultak és az egyéni önzés békóitól felszabadultak. A rabság nem verheti békóba a lelket!

Valami nagy megnyugvás volt azt hallani, hogy egymást nem hagyják el az egy fogolytáborban levők, hallani azt a meghatóan szép viszonyt, amely a tisztikar s a legénység között fennáll. A katonai fegyelem, a rangban idősebbnek tisztelete ott is megvan, a

hadsereg szelleme ott is érvényesül — ez könnyíti meg a szervezkedést — de a közös szenvedés közel hozza egymáshoz a szíveket és a felebaráti, a bajtársi szeretet munkája fenntartja a lelket és megóvja a sötét kétségbeeséstől. Mert — hiszen azt elképzelhetjük — nemcsak a kiütéses tifusz stb. borzasztó járványok ellen kell küzdenie az orvosnak a táborban, ezeknek a szomorú embereknek, raboknak lelki táplálék is kell, hogy erőt ne vegyen rajtuk a fásultság, az örömtelen hosszú várakozás.

A posta, a levél, az újság, egy-egy rokon szívnek, léleknek megtalálása, nemes, soha el nem múló barátságok megkötése, — a humor, a magyar földnek ez a sajátos, élettel teljes terméke ott is megszületik; az emlékezés, a zene, a dal, magyar dal . . . Mert van, Chodgentben legalább van zenekar, énekkar, amelyet sok találékonysággal teremtettek meg a tábor tisztjei. Ha magyar dal mellett búsulnak a magyar katonák, mégis van egy kis vigasztalás is benne. Hiszen lehetetlen az, hogy újra ki ne süssön a magyar nap a fejük felett. Dr. Lányi Tivadart, főorvost, rangban legidősebb vezető társukat, amikor búcsút vett az ő különös birodalmának tagjaitól, barátaitól, magyar dallal, az ő legkedvesebb nótájával búcsúztatták: «Nyisd ki babám az ajtót . . .»

Aztán kinyílt az ajtó, de neki mégis nehéz volt rajta kimenni, mert nem jöhettek utána a többiek — mert azok ott maradtak. A búcsú, a válás nem volt könnyű.

Elbeszélte aztán hazautazásának rendkívül érdekes történetét, viszontagságait, a veszedelmet, amiben forgott: tíz hétig letartóztatták őket Szent-Péterváron. Mennyi vizsgálaton, mennyi külön kellemetlen, nagyképű, bosszantó szekaturán, motozáson mentek át. Talán ez volt a fogság legnehezebb része és a legveszedelmesebb is. De a gondolatnak nincs vámtarifája és az agy- és szívsejteket nem teheti vizsgálat tárgyává a legkeményebb, a legkételkedőbb orosz abszolutizmus sem. Nem! és így dr. Lányi Tivadar is hazahozott sok olyan ismeretet, pozitiv tudást, értékes tapasztalatot, adatot, amelyet nem vehettek el tőle s amellyel édes hazánknak, mindnyájunknak a jelenben és a jövőben szolgálatot tesz és tehet.

Szívünk reményével kérdezzük, vajjon milyen lesz az a magyar társadalom, amelynek ilyen emberek lesznek majd a munkásai, irányítói? — Ha majd mindnyájan visszajönnek! . . .

Nagy meghatottsággal, tisztelettel, elragadtatással szólott Lányi dr. a svédországi fogadtatásokról, az ünnepekről, a svéd nemzeti lélek nagyarányú, túláradó megnyilatkozásáról. Minden virágját a földnek nekik adták . . . Németországban hasonlóan. *És itthon*, végre *itthon!* Minden szenvedésért kárpótlás, minden sebre balzsam. Szinte szédítő, mindent újra birtokba venni: hazát, nemzetet, országot, szülőföldet, családot, feleséget, gyermeket, szülőt, testvért, barátokat, rokonokat, ismerősöket, emlékeket, — reményeket. — Milyen látókör! — alig lehet elviselni.

Oly érdekes volt az a része is a beszédének, amikor azt vázolta, hogyan lett úrrá lelkén a lemondás, szenvedés, fásultság, dermedtség után fokozatosan az öröm, a hit, hogy örülni szabad, az édes boldogság a hon- és otthontalanság kínos érzése után. Ragyogott a feje felett

és a szívében is a forró magyar napsugár. Mind ehhez hozzá kellett szokni, hozzáerősödni.

Gyönyörű volt beszédének a vége. A legmagasabbat, a Hadak Urát, a Mindenhatót aposztrofálta ódaszerű fenséggel — mintha Berzsenyi Fohászkodását hallottuk volna:

«Hatalmas Hadak Ura! Századiziglen büntető Magyarok Istene! Miért bünteted oly kegyetlenül hű magyar népedet? Annyira elsülyedtünk a bűnök posványába, hogy nem találsz száz, vagy húsz, avagy egyetlen egy jót is közöttünk, akiért megbocsáthatnál e népnek, mely megbűnhődte már a multat és jövendőt?...

Avagy úgy döntöttél, hogy nincs részünkre kegyelem többé, hogy minket elpusztítsanak, sárba tapossanak és eltörüljenek a föld színéről? Akkor is, Istenünk, ha be kell teljesedjék e végzet, akkor megmutatjuk, hogy magyarok vagyunk.

Fenékig kiürítjük a keserű serleget, *de előbb lángbaborítjuk az egész világot!*»

Aztán kitört a taps, felhangzott Isten áldd meg ezt a hazát, ezt a népet — és aztán egy bájos jelenet következett: suttogás, egymásnak jeladás és «Nyisd ki babám az ajtót» éneklik a növendékek. Hol vagyunk?? Szibériában? Turkesztánban? Hadifogságban?

Itthon vagyunk az Erzsébet-Nőiskolában hűséges, lelkes magyar lányok kedves rózsakertjében.

Dr. Lányi Tivadar előadásának nagy nevelő értéke volt messze kihatásban — könnyet csalt a szembe, mosolyt is az ajkra, gondolatot ébresztett, erőt adott.

Hálásan köszönjük neki mindezt. Isten áldása kisérje élete útján kis családjával egyetemben!

Hazádnak rendületlenül
Légy hive óh magyar!

A nagyvilágon e kívül
Nincsen számodra hely.

*

A Magyarországi Nőegyesületek Szövetsége XIII. rendes közgyűlése nagy munkaprogrammot bonyolított le. A gyűlést, mely három napot vett igénybe, Budapesten, a Nemzeti Múzeum dísztermében tartották.

A Magyar Nőegyesületek Szövetségének közgyűlésére az Osztrák Nőegyesületek Szövetsége Sprung Herta asszonyt, a Porosz Szövetség pedig Böhm Erzsébet asszonyt küldötte ki. Képviselve voltak a magyar miniszteriumok, a hercegprimás és a székesfőváros.

A közgyűlés, melyen *gróf Apponyi Albertné* elnökölt, november 18-án délelőtt 10 órakor kezdődött. Rövid üdvözlés és megnyitó beszéd után a szükséges formalitások intéztettek el és bemutatták az évi jelentéseket.

Ülés után a két külföldi vendég gróf Apponyi Albertné elnök és Rosenberg Auguszta alelnök kiséretében megtekintette a m. kir. állami Nőipariskolát. Az iskolában az illusztris vendégeket Sebestyénné Ste-

tina Ilona igazgató kalauzolta, akik a látottak felett való nagy elismerésüknek adtak kifejezést.

Este a Lloyd-épület dísztermében a két külföldi vendég előadást tartott. Nagyszámú érdeklődő jelenlétében, akik között ott láttuk a vallás- és közoktatásügyi minisztert is, *Sprung Herta* asszony, nőipari és háztartási iskolai szakfelügyelő az osztrák nőipari és háztartási iskolákat ismertette.

Rámutatott arra, hogy az asszonyok nagy része, akik azelőtt a családban és háztartásban foglalkoztak, akiket a házi és gazdasági munka teljesen lefoglalt, az ipar és a technika fejlődése következtében munka nélkül maradtak. Sok olyan munkát; amelyett azelőtt sok fáradsággal és sok idő felhasználásával házilag végeztek, gépek segítségével, vagy esetleg a gyáripar közbejöttével gyorsabban és olcsóbban állíthatnak elő. Így sok női munkaerő szabadult fel és vált feleslegessé. A háztartások nem adhattak elég foglalkozást a családban levő nőknek, viszont ezek ellenszolgáltatás nélkül nem élhettek a háztartásokban és gazdaságokban.

Ezért részben a társadalom, részben a kormány, keresetre képesítő — főleg nőipari iskolákat — létesített. Hogy ezeket az iskolákat megfelelő tanerőkkel lássák el, ipartanítónőképző intézeteket szervezték. Ismertette röviden ez iskolák szervezetét és működését.

Azzal, hogy a gyáripar s a kenyérkereső foglalkozások a nőket — többnyire kora ifjúságától kezdve — teljesen elvonták az otthontól, a háztartási ismereteket nem szerezhették meg. Felismerve azt a rendkívüli fontosságot, mely abban rejlik, hogy a nő, a családanya — akkor is, ha házon kívül van elfoglalva, — a háztartás teendőit ismerje s azokat el is tudja végezni: háztartási iskolákat állítottak fel. Ausztriának ma 42 háztartási iskolája és 3 gazdasági szaktanítónőképző intézete van. A rendes háztartási tanfolyamokon kívül rendeznek — a helyi szükséghez képest, rövidebb ideig tartó, — 2—3 hónapos tanfolyamokat is, melyeken az egyszerű főzésen kívül varrást és foltozást is tanulnak.

A mindenképen magas színvonalú előadást a közönség nagy érdeklődéssel hallgatta s az előadás befejezése után tetszésének élénk kifejezést adott.

Böhm Erzsébet asszony a porosz birtokos és kisbirtokos asszonyok munkásságát ismertette. A porosz asszony azelőtt is foglalkozott a gazdasággal, a háborus viszonyok azonban ezt a munkálkodást egyenesen nélkülözhetetlenné tették. Sikerrel foglalkozik a földműveléssel, kertészettel és a baromfitenyesztéssel. Helyenként meglepően szép eredményeket értek el.

Hogy a kísérletezéssel járó időveszteséget és anyagi károkat elkerüljék, tanácsadásra és oktatásra szakszervezetek alakultak, melyek egy központban egyesülnek. A központ — a felmerülő szükséghez képest — a megfelelő tárgykörre szakelőadókat, vándortanítókat küld ki az egyes vidéki egyesületekbe, akik azután előadásokat tartanak és a szükséges útbaigazításokkal látják el a gazdálkodókat.

Ez az intézmény nagyszerűen bevált. A tanácsadáson kívül közbenjár a szervezet, hogy a gazdálkodók fajbaromfit kapjanak tenyésztésre, jó magot különféle veteményekből termesztésére stb.

Az előadást az érdeklődők nagy figyelemmel hallgatták és tetszésben részesítették.

November 19-én délelőtt 10 órakor a közgyülés folytatta munkáját. Megvitatták az egyesületek által a Szövetséghez beterjesztett és a Tanács által a közgyűlés elé terjesztett, a nőket érintő, fontos szociális, gazdasági és egészségügyi indítványokat. Ezek ügyében a Szövetség a megfelelő hatóságokhoz előterjesztést fog intézni.

Gróf Apponyi Albertné tartalmas, szép megnyitó beszédében (melyet alább közlünk) rámutatott azokra a feladatokra, melyek a háború következtében a nőkre háramlanak. Elismeréssel állapítja meg, hogy a nő e tekintetben is hivatásának magaslatán áll; a háború folyamán olyan munkásságot végzett s olyan magatartást tanusított, mely a legmesszebbmenő elismerést megérdemli.

Beszámol az Osztrák Nőegyesületek Szövetségének és a Németországi Nőegyesületek weimari közgyűléséről, amelyeken a M. N. Sz.-t képviselte. A tárgyalások folyamán azt a tapasztalatot szerezte, hogy az asszonyok mindenütt derekasan kivették részüket a munkából. Helyt állottak otthon a haza védelmére sietett harcosok helyett s dolgoztak mindenütt becsülettel. Lankadatlan, céltudatos munkára buzdít, melyre nyújtson erőt és lelkesedést az általános, nemzetközi női munka fejlődése. Buzdít, lelkesít, hogy mindenki a maga helyén, tegyen minél többet a nő gazdasági helyzetének javítására, műveltségének emelésére, egészségének megóvására. Ezt is, mint a gyermekvédelmet, az asszonyi munkásság főfeladatának tekinti. Igen örülne, ha a két említett közgyűlés munkaanyaga nyomtatásban megjelenne, hasznos tanulmányt képezhetne.

A közgyűlés lelkesedéssel fogadta az elnök szép megnyitóját.

Rosenberg Auguszta alelnök beszámolván a M. N. Sz. mult évi áldásos, szociális működéséről, nagy örömmel mutatja be a közgyűlésnek az igazságügyminiszter leiratát, amelyben előkészítés alatt álló kormányrendeletek tárgyában kéri ki a szövetség véleményét és javaslatát. A leirat illetve az előkészítés alatt levő rendelet az eltartásra jogosult családtagok és a házasságon kívül született gyermekek fokozottabb magánjogi védelmére, a katonai szolgálatot teljesítők házasságkötésének megkönnyítésére és a hadifoglyok, túszok és internáltak házasságkötésének lehetővé tételére vonatkozik.

A közgyűlés az igazságügyminiszternek ezt az eljárását annál nagyobb örömmel veszi tudomásul, mert a Szövetség már régen kérelmezi, hogy ilyen nagyfontosságú kérdésekben, gazdag tapasztalatai alapján véleményt adhasson s mert ez az első eset, hogy a kormány a Szövetség törekvéseit ily irányban is honorálja. Hálásan köszöni Őnagyméltóságának, hogy azt megtette.

Rosenberg Auguszta az M. N. Sz. Tanácsának indítványát terjeszti be — nem nagy befogadó képességű — de minél több bölcsőde és napközi otthon felállítására. — Az indítványt a közgyűlés elfogadta.

Sebestyénné Stetina Ilona ugyancsak a Tanács nevében indítványozza, intézzen a Szövetség előterjesztést a kereskedelemügyi miniszterhez, hogy azokat az ipariskolákat is, amelyek eddig csak fiúk számára vannak nyitva, nyittassa meg a nők számára is. Ezenkivül

sürgette a nőipariskolák szaporítását s nőipari szaktanítónőképző intézet felállítását.

Az indítványt — melyhez Glücklich Vilma szólt hozzá — a közgyűlés magáévá tette.

Jancsó Ilka a nők alapos és céltudatos gazdasági és háztartási oktatásának sürgős megvalósítása ügyében terjeszti be a Tanács jól megokolt indítványát, mely a közgyülés helyeslésével találkozott.

Rosenberg Auguszta a Tanács nevében a polgári lányiskolának az egységes leányközépiskolák közé való emelését indítványozza. Csupán a törvény nevezi a polgári iskolát felső népiskolának, a gyakorlatban ugyanazt a szerepet tölti be, mint a középiskola négy alsó osztálya. — A közgyűlés az indítványozóval egyetért s az indítványnak a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez való felterjesztését javasolja.

Sebestyénné Stetina Ilona terjeszti be a Tanács azon indítványát, mely a tudományegyetem jogi karának, a műegyetemnek, a kereskedelmi és gazdasági akadémiáknak a nők előtt való megnyitására vonatkozik, ezt mint már tovább el nem odázható szükségességet, a közgyűlés egyhangúan elfogadja. Előadó a nők régi óhaját ismételte az indítványban, mely meggyőződéssel.

Rosenberg Auguszta minden iskolában, kötelező pályaválasztási tanácsadó felállítását javasolja. Sok szülő teljesen tájékozatlan a nyitva álló s gyermeke egyéniségének és testi szervezetének megfelelő pályák tekintetében. A közgyűlés a Tanács ezen indítványát is elfogadja.

Gróf Apponyi Albertné a mozgóképes színházak kérdésével foglalkozik. Szükségesnek tartja a műsorok ellenőrzését, amelyet egy társadalmi s a hatósági közegekből álló bizottság gyakorolhatna. Meggyőzően fejti ki, milyen rombolást végezhet a fiatalkorúak lelkében a nem nekik való előadások végignézése. Erkölcsi veszedelemben forognak azok a gyermekek, akik válogatás nélkül, minden előadáson részt vehetnek. Markos Györgyné és Neumann Árminné hozzászólása után a közgyűlés elhatározza, hogy az indítvány értelmében felterjesztéssel fordul a belügyminiszterhez, kiegészítvén az indítványt azzal, hogy a mozgószínházak csak este 10 óráig tarthassanak előadást, gyermekek pedig 8 óra után a mozgóképszínházakat ne látogathassák.

Rosenberg Auguszta a Tanács nevében hatósági jellegű otthon felállítását javasolja, mely nem lenne javítóintézet, de amelynek éppen az lenne a feladata, hogy magukra hagyott és kenyérkeresetre nem képesített leányoknak erkölcsi védelmet, otthont és tanulási alkalmat nyujtván, őket olyan úton tartsák meg, hogy javítóintézetre ne legyen szükségük.

Dr. Melly Béla árvaszéki elnök nagy örömmel üdvözli ezt az indítványt s annak szükségessége mellett foglal állást. Azt kéri azonban, hogy ne csak leányotthonok, hanem fiúotthonok felállítását is szorgalmazza a Szövetség, mert a fiúk éppen olyan elhagyatottak és éppen úgy rászorulnak a védelemre és otthonra, mint a leányok.

A közgyűlés az indítványt ilyen értelemben elfogadja.

Dörfler Janka a Tanács nevében indítványozza, hogy intézzen a Szövetség előterjesztést a kereskedelemügyi m. kir. miniszterhez aziránt,

hogy szervezze a női iparfelügyeletet női munkásokkal dolgozó üzemek részére. — Zipernovszky Károlyné hozzászólása után a közgyűlés az indítványt elfogadta.

Gróf Károlyi Lászlóné részletes indítványa az egészségügynek vidéken való szervezésével foglalkozott. Az anya- és csecsemővédelmet tervszerűen, községenként életbe kell léptetni és pedig először azokon a helyeken, ahol — a csecsemők születési és halálozási arányszáma szerint — arra legnagyobb szükség van, s azután fokozatosan az egész országban. Úgy véli, hogy az egészségügyi intézkedések ellenőrzése a tanítónők bevonásával volna ellátható. Dr. Melly Béla árvaszéki elnök és dr. Deutsch Ernő ezredorvos felszólalása után a közgyűlés egyhangúan elfogadta az indítványt s annak felterjesztését határozza el.

A közgyűlés harmadik napján, november 20-án este 6 órakor folytatódtak a tárgyalások ugyancsak a Nemzeti Múzeum dísztermében. Az elnöki tisztet felváltva Rosenberg Auguszta és Sebestyénné Stetina Ilona teljesítette, mert gróf Apponyi Albertné gyengélkedése miatt nem jelenhetett meg.

Szántó Menyhért miniszteri tanácsos, a társadalmi múzeum igazgatója a tuberkulózis és az alkoholizmus elleni küzdelemmel foglalkozott. — Dr. Berend Miklós hozzászólásában kifejtette, hogy a tüdővész elleni küzdelemben a lakásügynek óriási fontossága van. Reflektál gróf Károlyi Lászlóné előző napi indítványára s annak a meggyőződésnek ad kifejezést, hogy mind a csecsemővédelemnél, mind a tüdővész elleni küzdelemnél a tanítónőket illetné a gondozó tevékenység. — Szirmay Oszkárné az előadott indítvány kapcsán a hadisegélyezés visszásságait tárja fel.

Több egészségügyi és politikai jellegű indítvány után *Geőcze Sarolta* a kath. munkásnők egyesülete nevében terjesztett be indítványt aziránt, hogy a Szövetség keresse meg a kebelébe tartozó nőegyesületeket, szervezzenek bölcsődéket és napközi otthonokat. Javasolja, hogy országszerte tarttassanak szociális és gazdasági tárgyú előadások. Az indítványt a közgyűlés egyhangúan elfogadta.

Ezzel a közgyűlés befejezte munkaprogrammját s lezárta három napra terjedő, eredményes, magas színvonalon álló s sok gyakorlati és szociális érzékről tanuskodó tanácskozásait.

A közgyűlés után a külföldi vendégek Sprung Herta és Böhm Erzsébet asszonyok megtekintették a Mezőgazdasági és Szépművészeti Múzeumot, november 21-én pedig a kecskeméti állami gazdasági tanítóképző intézetet látogatták meg. A látottakról mindenkor nagy elismeréssel nyilatkoztak.

Dörfler Janka.

*

A M. N. Sz. közgyűlésének megnyitó beszéde. Mikor utoljára szerencsém volt a tisztelt közgyűlést ezen a helyen üdvözölni, nem gondoltam, hogy az 1916. évi közgyűlés még mindég a háború közepén fog minket találni. Működésünk azért ismét főleg hadimunkából állt, melyről alelnökünk lesz szíves beszámolni. Sajnos, most sincs kilátásunk a háború gyors befejezésére, mert ellenségeink még min-

dég bevallottan megsemmisítésünket tűzik ki célul és ameddig ebből ki nem józanodtak, az önvédelem kötelességét kell teljesítenünk. Azért nekünk, nőknek, bármennyire is óhajtanók a békét, jobban be kell rendezkednünk a háború nehézségeinek kibírására és amennyire tőlünk telik, azoknak leküzdésére, komoly akarattal, türelemmel és kitartással. Az összes hadviselő államoknak női lakossága e két esztendő alatt bámulatot keltő ügyességgel illeszkedett be a neki addig ismeretlen munkaágakba, úgy, hogy a gazdasági és ipari élet minden nagyobb fönnakadás nélkül tovább folyt, sőt sok üzemnek jóval nagyobb munkát kellett kifejteni, bár legjobb férfi munkaerőit nélkülözte. A nők mindenhol helyt álltak, bár készületlenül kellett nekik új munkakörükbe lépni. Épen az elmult két esztendő tapasztalatai minden gondolkozó nőt meggyőzhetnek, hogy jobb készültségi alkalmakat kell biztosítani a nőknek, hogy bármilyen pályára lépjen, képes legyen minden kötelességének eleget tenni. Azok a nők pedig, kik jobb anyagi helyzetük folytán több idővel rendelkeznek, most bizonyára megtanulták, hogy kötelességük szabad idejüket és munkaerejüket, kevésbbé szerencsés testvéreik sorsának javítására, azoknak irányítására fordítani. Természetesen erre nem elegendő a jóakarat, hanem a szükséges ismeretek elsajátítása is kell. Bár a háború kitörése óta a rendes nemzetközi érintkezés félbe van szakítva, a semleges országok nőszövetségeivel sűrűn leveleztünk és élénk összeköttetésben voltunk a szövetséges államok nőszövetségeivel. Szorosabb együttműködés céljából az osztrák és a német szövetség meghívott minket a Bécsben és Weimarban tartott közgyűlésekre, őszinte örömömre szerencsém volt szövetségünket ottan képviselni. Sok érdekes és női szempontból értékes és örvendetes tapasztalattal jöttem vissza; erről a holnapi ülésen lesz szerencsém beszámolni. Nagyon örülök, hogy a mi közgyűlésünkön is üdvözölhetjük a német és osztrák szövetség küldötteit.

Gr. Apponyi Albertné.

*

Mária Dorothea-Egyesület. A magyar tanítónők országos egyesülete f. hó 26-án tartotta gyűlését, ez évben a harmadikat, egyesületi házának nagytermében (Orczy-út 6.).

Az ülést megnyitva, Herich Károlyné elnök mélyen megindulva emlékezett meg szeretett ősz királyunk haláláról. Utána Sebestyén Gyuláné szakosztályi alelnök gyönyörű szavakban ünnepelte nemzeti halottunk, I. Ferenc József királyunk emlékét. Jóllehet, ifjú korában nem nevelték magyarnak, felséges hitvese, Erzsébet királyasszony, védőangyalunk oldalán megösmervén magyar népét, mégis igaz magyar királlyá és idővel valóságos apánkká lett I. Ferenc József király. Kiemelte mély vallásosságát, jóságos egyszerűségét, őszinte békeszeretetét, példás kötelességtudását és ritka munkabírását. Van okunk rá és van jogunk hozzá, őszintén siratni I. Ferenc József királyunkat!

Mély gyászunknak kifejezést fog adni egyesületünk feliratban is fenséges védnöknőnk, Mária Dorothea kir. hercegasszony előtt a magyar kormányelnökség útján. Erről külön jegyzőkönyvet vett föl a választmány.

A jelentések és tárgyalások sorából közöljük a következőket:

1. Nagyméltóságú gróf Csáky Albinné egyesületi elnökünk jóságos közbenjárásával kieszközölte számunkra az állami 32. sz. jótékonycélú sorsjáték jövedelmének egynegyvened százalékát, ezzel fedezetet nyert az a sok kiadás, mely a háborús nagy drágaság következtében egyesületi otthonunk fenntartásában elkerülhetetlenné vált. A magyar tanítónők ezért egyesületünk útján mély köszönetüket fejezik ki a magyar kir. pénzügyminisztériumnak és gróf Csáky Albinné jóságos elnökünknek.

2. Menekülő erdélyi testvéreink segélyakciójában tőle telhetőleg részt vett egyesületünk: a nagy irodában és a társalgóban rögtönzött hálóhelyeket rendeztünk be, s 14 menekült nőnek s gyermeknek heteken át adtunk szállást és ellátást. Ruházatuk pótlására is gyüjtöttünk össze néhány száz koronát.

3. Vidéky Apollónia elhúnyt tagtársunk emlékét kegyelettel megőrzi a választmányi jegyzőkönyv: nagyműveltségű, értékes egyéniség volt, agilis előmozdítója egyesületünknek, hosszú éveken át lakó és alapítványt élvező Otthonunkban és ezért hálásan megemlékezett rólunk végrendeletében.

4. Fürdőkedvezményt élvezett egyesületünk az idén Csíz, Daruvár, Előpatak, Erzsébetsósfürdő, Feketehegy, Fenyőháza, Keszthely-Hévíz, Herkulesfürdő, Koritnica, Szt. Margit, Szt. Lukácsfürdő, Stoósz, Pöstyén, Trencsén-Teplicz, Szobránc és Vihnye fürdőhelyeken. Az állandó kedvezményt nyujtók sorába léptek újabban dr. Erényi Jenő kir. tanácsos, az Esplanade-szanatórium tulajdonosa és Karban Hermina úrnő, a Felsenburg tulajdonosa Karlsbadban, és dr. Kovács Ármin fürdőorvos Trencsén-Teplicben.

5. Tagtársaink számára megnyitotta egyesületünk a szokásos ingyen német tanfolyamot és most hasonló magyar kurzust fog nyitni a Budapesten tartózkodó németországi, osztrák és svájci nevelőnők számára. Erre nézve s tőle telhetőleg más kérdésre is szívesen szolgál felvilágosítással a Mária Dorothea-Egyesület tudósító irodája (Orczy-út 6) válaszlappal ellátott levelezőlap vagy 20 fill. póstabélyeg beküldése ellenében.

6. Az elhelyezett nevelőnők száma csaknem megkétszereződött az idén igen kedvező feltételek mellett. Baj az, hogy kevés még a magyar nevelőnő. *Gross Leopoldina.*

*

Magyar Gyermektanulmányi Társaság (Budapest, Üllői-út 16/b) az alábbi kérelemmel fordul lapunk olvasóihoz:

Felhívás a jellemlapok gyüjtése tárgyában.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság Igazgató-Tanácsa legutóbb tartott ülésén elhatározta, hogy tanulmányozása tárgyává teszi a tanulók egyénisége jellemlapjainak kérdését és mozgalmat indít ezeknek megfelelő formában és tartalommal való megszerkesztésére és alkalmazására.

Célunk: egyes tanulók egyéni sajátságainak és képességeinek felismerése, a tanulóban az egyénnek keresése és nevelése.

A Magyar Gyermektanulmányi Társaság acélból, hogy tájékozódjék a már alkalmazásban lévő jellemlapok felől, összegyűjteni szándékozik hazánk bármely tanító, nevelőnő s gyermekgondozó intézetében alkalmazott jellemlapokat.

Azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk
az elemi és középfokú iskolák,
gyógypedagógiai intézetek,
internátusok,
szeretetházak, árvaházak,
gyermekmenhelyek,
erkölcsnevelőintézetek, javítóintézetek igazgatóságaihoz, hogy az intézetükben alkalmazott jellemlap, szociális törzslap, felvételi lap (menhelyeken) 2—2 példányát alulírott titkár címére f. é. december 20-ig elküldeni szíveskedjenek.

Nagy László, ügyvezető alelnök. — *Gröber Vilma*, titkár.

*

Evangélikus tanítónőképző Szarvason. A bányai ev. egyházkerület elhatározta, hogy Nikelszky Zoltán igazgató tervezete alapján Szarvason államsegélyes tanítónőképző-intézetet létesít. Ez lesz az evangélikusok első ilyen iskolája Magyarországon, mert jóllehet évszázadokon át sokat dolgoztak a közoktatás terén, tanítónőképző-intézetük mindeddig nem volt az országban. A tervezet szerint a szarvasi tanítóképző-intézetet alakítják át erre a célra. Az evangélikusoknak tudvalevőleg hat tanítóképző-intézetük van s így a tanítóképzés veszélyeztetése nélkül engedhetik át a szarvasi iskolát a tanítónőképzés céljaira. Az új tanintézetet 1917-ben, a reformáció négyszázados évfordulóján nyitják meg.

*

Nőhallgatók száma az egyetemen. A budapesti kir. tudományegyetemre az 1916—17. tanév I. felére beiratkozott 1073 (tavaly 780) nőhallgató és pedig a jogi karon 139 (tavaly 118), az orvostudományi karon 426 (tavaly 277), a bölcsészettudományi karon 465 (tavaly 357), a gyógyszerészi tanfolyamon 43 (tavaly 28).

*

Pásthy Károly. Kecskemét, az Alföld szívében fekvő, hatalmas kultúrváros, fogadta, búcsuztatta már sok nagy emberét, de soha olyan szépen, soha olyan benső melegséggel, soha olyan könyekig meghatóan, mint most november 4-én, amikor búcsut vett a polgári leányiskola nyugalombavonuló, érdemekben dús, szeretett igazgatójától, Pásthy Károlytól, ki 41 évig állt ezen intézet élén, tehát annak megteremtője volt.

Azt mondják, a tanítói pálya hálátlan! Rácáfolt ez a feledhetlenül kedves nap. Rövid pár héttel előtte jelenlegi és volt tanítványai és tantestülete körében felvetették azt az eszmét, hogy tőle, hozzá méltó keretben kellene búcsút venni s hogy emléke örök időkre fennmaradjon, alapítványt kellene létesíteni, amely az ő nevét viselné.

Lázas, méhecske-szorgalommal kezdtünk hozzá helyben és vidéken az ő volt szerető tanítványai, kartársai s íme alig pár nap alatt összegyült 6000 korona. Elhatároztuk, hogy az alapítólevél átadása és a búcsuvétel november 4-én lesz, az ő nevének ünnepén, hisz 41 év alatt ez volt mindig az az egyetlen nap, amikor ő elfogadott kis növendékeitől hálájuk és szeretetük jeléül pár szál virágot. Ünnepi színt öltött tehát az egész Kecskemét. A nap verőfényesen, pazarúl szórta sugarait a földre. A kora reggeli órákban nem lehetett az utcán mást látni, ünnepiesen öltözött kicsi és nagy leányokat, anyákat, nagyanyákat, kik kezükben pár szál fehér virággal siettek a ref. kollégiumba. Ennek hatalmas, a legmesszebbmenő ízléssel díszített fehér terme, rangkülönbség nélkül, színig megtelt az ünnepelt volt tanítványaival, városi hatósággal, helybeli és vidéki testületekkel, küldöttségekkel. Szem nem maradt szárazon, mikor működése első éveiből való tanítványai közül pár érte ment, mikor velük, családja, a tanfelügyelő és testülete kíséretében, fehérruhás kis lányok sorfala között a terembe belépett. Tavasz lett az őszben! Csupa virág mindenütt, mindenfelé, a kezekben, a hála virágai a szívekben. A tanfelügyelő, majd a polgármester vettek tőle búcsut a tanügy és a gondnokság nevében, magasszárnyalású beszédben méltatták érdemeit.

Majd az intézet két kis növendéke tolmácsolta társaik mély szomorúságát igazgató uruk, «a kedves Pásthy bácsi» távozása felett s elhalmozták a lehető legjobb kívánságokkal. Utánuk a régi tanítványok közül kisjátéki Szeles Jánosné Katona Mariska lépett fel a pódiumra, kisérte őt a volt tanítványok nagyszámú küldöttsége. Benső közvetlenséggel fejezte ki őszinte hálájukat és átadta az alapítólevelet. Nem akartak elmaradni a volt férfitanítványai sem, pedig ők kölcsönösen már régesrég elbúcsuztak.

Az ő nevükben Gömöry Sándor takarékpénztári titkár mondott rövid, de igazán megható búcsubeszédet. — Végül a testület, élükön Faragóné Szalontay Margittal lépett az ünnepelt elé. Beszéde magával ragadott mindenkit, szívből jött, azok mélyéig hatott. Kérte a közönséget, kapcsolják ki e napon lelkükből a dúló világháború borzalmait, mert most Pásthy Károlyt ünnepeljük, a halhatatlan érdemű igazgatót, a testület mesterét.

Búcsuzunk tőle úgy, hogy a válás fájdalma csak a mienk legyen, hisz nekünk, a testületnek hiányzik ő legjobban, pótolhatatlanul. Pihenni szeretne, fáradt, hisz munka volt a hétköznapja, munka volt a vasárnapja, munka volt az ünnepnapja, de meg van győződve, hogy az lesz a pihenése is. Igéri, hogy a testület őrködni fog az ő alkotásán, az ő polgári iskoláján, igéri, hogy minden tettükben szem előtt fog lebegni az ő nagy alakja, az ő fáradhatlan munkássága, az ő lelkijósága. Kéri a jó Istent, hogy:

«Áldja meg, mikor nem is látja, mikor nem is várja.»

Pásthy Károly mélyen meghatottan köszönte meg az iránta megnyilvánult nagy szeretetet. A tőle megszokott szerénységgel hárított el magától mindent, mindent.

A jelenlegi és volt növendékeinek pár lágy, mélabús melódiájú éneke, melynek minden akkordja, minden hangja egy-egy fájó búcsuszó volt, neki íródott, neki szólt.

Tehát úgy-e, nem hálátlan a tanítói pálya? De hogy is lenne az olyan emberrel szemben, mint Pásthy Károly, hisz ő volt a leglelkesebb tanár, a legjóságosabb igazgató!

Csendes, zavartalan legyen az ő nyugalma, kísérje minden lépését és szavát a jó Isten áldása, de ott is vele van és lesz a jelenlegi és volt tanítványai, a jelenlegi és volt testülete soha el nem múló ragaszkodása, meleg szeretete és hálája, hisz nem a távolságban, hanem az elfeledésben van az elválás! *Lőrinczy Ida.*

*

Személyi hírek.

Kitüntetés. Ő Felsége özv. *Brűndl Ödönné* született *Prohászka Ottiliának* a soproni állami felső leányiskola nyugalmazott tanárának buzgó és eredményes munkássága elismeréseül a felső leányiskolai címet adományozta. A harmincöt éven át kifejtett kiváló működésnek legfelsőbb elismerését és jutalmazását örömmel jegyezzük föl.

*

Dr. Sebestyén Irént eljegyezte dr. *Németh Gyula.*

*

Az Erzsébet-Nőiskola volt növendékei közül a következők nyertek alkalmazást:

Bandhauer Irén helyettes polg. isk. tanítónő a székesfővárosnál.

Bolgár Mária tanítónő az iglói r. kath. polg. leányiskolánál.

Csató Margit helyettes polg. isk. tanítónő a székesfővárosnál.

Dalmartello Dária s.-tanítónő a fiumei közs. polg. leányiskolánál.

Kárpáti Margit h.-tanítónő a kiskunfélegyházai polg. leányiskolánál.

Lorenz Margit h.-tanítónő a székesfővárosnál.

Nagy Gabriella h.-tanítónő a székesfővárosnál.

Szimits Boszilyka s.-tanítónő a nagybecskereki Messinger-féle nevelőintézetben.

Welther Jozefin s.-tanítónő a segesvári ág. ev. leányiskolánál.

*

Gyászrovat. *Meinhardt Emma* körmöcbányai polgári leányiskolai tanítónő életének 30-ik évében hosszú és fájdalmas betegség után október 17-én meghalt.

Szurmó Ambrusné Gonda Mária nagykőrösi községi polgári leányiskolai tanítónő életének 53-ik, tanítói működésének 33-ik évében hosszú és súlyos szenvedés után november 24-én jobblétre szenderült.

Grábler Irén tapolcai állami polgári iskolai tanítónő október 27-én 24 éves korában rövid szenvedés után meghalt.

Kanabé Dezsőné Ács Ilona gyulai állami polgári iskolai tanítónő november 14-én 26 éves korában meghalt.

Fájó szívvel, megdöbbenve tesszük a megemlékezés koszorúját

Ács Ilona és Grábler Irén — a közelmultban volt tanítványaink — frissen hantolt sírjára. Hirtelen, váratlan tragikus haláluk megrendített minket. Nem tudjuk, hogy mi indította meg lelkükben a bomlást, mi zavarta meg lelkük egyensúlyát. Talán túlérzékeny lelkük nem bírta el az élet küzdelmeit? Talán az élet csalódásai hirtelen avagy lassan, de annál biztosabban hervasztották el lelkük virágait? Ki tudná megmondani, ki olvashatna a kihült szívekben?

Fájt, hogy megtették azt, amit tenniök nem lett volna szabad. Fáj, hogy lelkük erényei, tudásuk virágai gyümölcsözés nélkül hervadtak el...

Adjon az Isten nyugtalan lelküknek nyugalmat, fáradt testüknek pihenést!

*

Olvasóinkhoz. A Nemzeti Nőnevelés XXXVII. évfolyamának utolsó füzetét küldjük szét. Régi szokás szerint e füzethez kapcsoljuk befejezőnek őszinte, meleg üdvözletünket, jó kívánatainkat. Jó ünnepeket, békességes boldog új évet kívánunk kedves Olvasóinknak. A nehéz időknek megfelelően nem egyéni jólétet, boldogságot kívánunk, hanem nemzeti ajándékot, nemzetünk boldogságát: a dicsőséges béke megérkezését kívánjuk...

A Nemzeti Nőnevelés megkezdi az új XXXVIII. évfolyamát. A háború nyomasztó gazdasági hatása miatt folyóiratunk még egyelőre csak kéthavonkint jelenik meg. Nagyon rosszul esik nekünk, hogy kedves Olvasóinkkal csak ilyen nagy időközökben találkozhatunk. Erős a hitünk és a bizalmunk, hogy ez a körülmény a kölcsönös szeretetet és ragaszkodást nem csökkenti s Olvasóink tábora az új évben is rendíthetetlenül megmarad mellettünk.

Dr. Vásony Lajos.

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE.

Die höheren Mädchenschulen, 17. füzet. Direktor dr. Bernhart *Maydorn* felveti azt a problémát, hogy mikor valami fenséges tájkép tárul elénk, vagy mikor a szellemi életnek egy-egy tág körével állunk szemben, akkor mit tegyünk először. Az általánosat, az egészet pillantsuk-e át, vagy belemélyedjünk intím melegséggel valamely részletbe. Különösen fontosnak tartja ezt a kérdést olyankor, mikor idegen világ tárul fel előttünk és arról van szó, hogy ami ebben szép és jó, azt olvasszuk bele a nemzetibe. «*Deutschtum und Fremde*» a címe a dolgozatának. Ő kezdetnek a részletet ajánlja és óv az elfogult megcsodálástól.

Érdekes volna, ha valaki ugyanezt a témát feldolgozná magyar lélekkel. Azt hiszem, ebben a tekintetben a német mélység és a magyar sasszem jól kiegészítenék egymást.

Wilhelm *Langenbeck* vizsgálja a lyceumi *mathematikai tanítást*. Két fontos kijelentést tesz: 1. a rossz órabeosztás könnyen és alaptalanul elhitetheti a lányokkal, hogy ők nem értenek ehhez az elvont gondolkozáshoz; 2. a logikai felfogás elsajátításához aránylag kevés, jól felhasznált óra is elég; nagyobb, praktikus anyag elvégzésénél hiba, ha takarékoskodnak az idővel.

Dr. Richard *Rein* kiadta: «*Leitfaden* für biologische Schülerübungen» című munkáját. (Leipzig. Quelle und Meyer. Ára: 2.40 M.) Azt a megjegyzést fűzi hozzá az ismertetés, hogy ennek a könyvnek a segítségével a jók egyedül is boldogulnak és a tanár több időt szánhat a gyengéknek. Hogy nyereség-e ez? Talán erről szintén lehet vitatkozni.

Eredeti módszert követ dr. Georg *Ulmer*: «*Aus Seen und Bächen.*» (Leipzig. Quelle u. Meyer. 1.80 M.) Az egyszerű állatokból indul ki és innen épít felfelé.

Szeretettel foglalkoznak azokkal a tanítónőkkel, kik a vidéki, falusi háztartástant tanítják; akik kiterjeszkednek a gazdálkodás meg *a földmüvelés* különböző ágaira. Kevesen vannak, nagyon keresettek, sok helyen képezik őket.

*

18. füzet. Folytatódik a «*Deutschtum und Fremde*». Fejtegetés arról, hogy hogyan őrizzük minden téren a nemzetit, hogyan szívjuk fel az idegent kár nélkül. Főelv: előbb a magunk szellemében erősödjünk meg, azután forduljunk az idegenhez.

Direktor dr. *Hartmann* az *idegennyelvek* tanításában hirdeti a mérsékletet. Főleg az vezeti, hogy könnyebb legyen az átlépés az egyik iskolatípusból a másikba, az egyik vidékről a másikba.

A következő cikk jobban érdekli a nőnevelést, mint bármi más. Katona küldi a harctérről. Olvasta Naumann könyvét arról, hogy a középeurópai államok tömörüljenek és ez a harci zajban nagyon a szívéhez szólt. A tömörülésben elsősorban arra gondol, hogy milyen sokat érne, ha *a német, osztrák és magyar nők* állandó összeköttetésben állnának egymással lányaik oktatása ügyében; ha a változásokat, a haladásokat hírül adnák, sőt esetleg valami összetartó sajtóorgánumot alapítanának. Szóval egy tűzben álló katona az asszonyok kulturális erejétől vár segítséget, anélkül, hogy erre ráütné a meghatározott pacifista bélyeget!

Schulrat *Mundt* kiadta: «*Rechenaufgaben über den Weltkrieg* für die deutsche Jugend». Az ismertetés felrójja, hogy fiatal tanároknak és tanárjelölteknek nem ad elég útbaigazító példát. Tényleg, ez nagyon fontos szempont minden iskolakönyvnél! Hiszen mindenekelőtt nekik van szükségük könyvre. (Köln, 1915. Peter Schmitz Witwe. 0.10 M.) Már az ár is mutatja, hogy az egész milyen rövid véleménynyilvánítás lehet.

*

19. füzet. Dr. Erich *Klein* bő szemelvényekben veszi bírálat alá *a modern nyelvkönyvek* anyanyelvi szövegét. Van kifogása bőven a szöveg ellen is; a felhasználás ellen nemkülönben. Félti az anyanyelv tisztaságát ott, ahol két-három nyelvet tanulnak egy délelőtt. Annál jobban félti ezt a tisztaságot, minél inkább törekszenek rá, hogy az idegent szemléltetővé tegyék. Az egymásrahalmozott példák reálisan is bizonyítják, hogy félelme nem alaptalan. Tudjuk azonban mindnyájan, hogy a segítség milyen nehéz: az egyszerű, de szép és korrekt kifejezés megtalálása száz meg száz adott esetre, ehhez talán egész generációk vagy egész pedagógiai körök kellenének!

A *háborús irodalom* egyik termékénél figyelmeztetnek, hogy sokat fog nyerni később, majd ha nagyobb nyugalmunk lesz az olvasásra. Ez bizton elmondható úgyszólván minden hasonló megnyilatkozásról.

A gyermekgondozásból kiállítást rendeztek. Bemutatják az ijesztő nyomorúságot, be a vonzó jó példát. Könnyen érthető felvilágosítást adnak a nép legszélesebb rétegeinek. Ilyen kiállításnál látszik legjobban, hogy ezt a munkát milyen sokféleképen lehet végezni s hogy ez mennyi dolgot ad, ha jól csinálják!

Indiában *női egyetemet* állítottak fel. Magánosok adtak hozzá pénzt, függetleníteni akarták magukat. Az a céljuk, hogy ne utánozzák a férfiakét, meg hogy megtartsák a nemzeti nyelvet, a nemzeti szellemet.

*

20. füzet. Erich *Klein* folytatja panaszait, *a nyelvkönyvek* anyanyelvi szövegére. Kikel a többször visszatérő mondatok ellen, de sok a kifogásolnivalója az összefüggő gondolatsorok stílusában is. «Csak volna olyan, mint az idegen!» Sürgeti az átdolgozást.

Professor dr. *Lohmann* semmiesetre sem akar megtürni kötelezően több *idegennyelvet*, mint kettőt, sőt ezeket is csak bizonyos egymásutánban. A reáliskolába meg csak egyet vesz fel. A lányoknál hangsúlyozza ehelyett a női munkákat. Kívánja, hogy életrevalóak legyenek, hogy minden körülmények között megállják a helyüket. A következő kis referátum rámutat arra, hogy a háború alatt milyen sok új értéket nyert a varrás minden társadalmi osztályban.

Möbusz és *Wallsemann* megjelentek a nyilvánosság előtt egy gyűjteményükkel: «*Pädagogik der Gegenwart*». Ez alapjában olvasókönyv a tanítók továbbképzésére. Harmadiktól hatodik kötet. Az egyes kötetek 3—6 M. A haladást szolgálják; felveszik a multból is azt, ami még kiaknázatlan és fejlődésképes.

Professor *Borkowsky* könyve: *Unser Heiliger Krieg.* (Weimar. Gustav Kingenhauer. 3.50 M.) Dicsérik, hogy a történetírók fenséges felfogása hatja át. Érdemes a feljegyzésre aktuális eseményeknél az ilyen bírálat.

A magániskolák megvitatták, hogy a mai elemi-iskola mellett van-e még létjogosultsága az úgynevezett *előkészítő*-iskolának. Arra az eredményre jutottak, hogy igen. A tehetséges gyerekre nagy áldás.

*

21. füzet. *A nőiskola* munkájáról ír Susanna *Trautwein.* Az iskola és a hivatás közé akarja beilleszteni átmenetül. A befogadóképesség, az adathalmaz uralma után a feldolgozást, a belső fejlődést, a világnézet kialakulását kívánja érvényre juttatni. Illusztrálásul megnyerő példát ragad ki: egy képzőművészeti remekmű gyönyörködtető szemléltetését. Elmondja, hogy hogyan hagy időt az esztétikai hatásra és miképen fokozza azt.

Oberlehrerin *Ehrenhard* a lyceumi *varrást* igyekszik megszerettetni. Gondoskodik róla, hogy a felső osztályok tartsák ébren azt, amit az alsó osztályok tanítottak. Nehezen boldogul a sok növendékkel! Mindegyiknek külön szeretne magyarázni! Nálunk van rá eset, hogy idegennyelvnél telik az osztály megosztására. Nem volna ez lehetséges a női munkánál is? Hiszen bizonyos fokig minden leányiskola szakiskola!

A *női szolgálati évről* folyton vannak tanácskozások. Újabban azt emelik ki legjobban, hogy az időpont legyen szabadon választható 16—23 éves korig.

*Kaestner*nek elkészült a könyve az *iskolaigazgatás*ról (7 M.). Ritkaság, hogy valaki ezt az ügyet tudományos körültekintéssel és tudományos közlékenységgel vegye a kezébe!

Schmidt Mária.

IRODALOM.

Dr. Schreiner J.: NÉPSZERŰ ASZTROFIZIKA. Fordította *dr. Wodetzky József*. Budapest, 1916. Kiadja a Kir. Magyar Természettudományi Társulat. Ára 28 K.

Az asztrofizika az elméleti és gyakorlati fizika és chemia alkalmazása az égitestekre. Feladata az égitestek fizikai tulajdonságait és chemiai felépítését kutatni.

Régebben az asztrofizika nem volt külön tudomány, hanem az asztronómiának kiegészítő része. A csillagászt elsősorban az égitestek geometriai viszonyai érdeklik: a mozgások, a látszólagos égi pályák és az ezzel összefüggő tünemények, továbbá az időmeghatározás feladatai. Az égitestek fizikai alkotásának vizsgálatára csak mellékesen került sor és eredményes kutatás már csak azért sem volt lehetséges, mert hiányzottak a kellő segédeszközök.

Az égitestekről csak a fény hatásai révén szerzünk tudomást, az észlelés eszköze pedig csak a messzelátó volt. Ámde állócsillag a legerősebb nagyítású messzelátón át is csak fényes pontnak tűnik fel. Tulajdonképeni haladás csak akkor kezdődött, midőn a mult század hatvanas éveiben Kirchhoff megalapozta a színképelemzést és ezt az égitestekre is kezdték alkalmazni. Csakhamar kitűnt, hogy a színképelemzés lesz az asztrofizikus leghatalmasabb segédeszköze. Azóta az asztrofizika mind rohamosabban fejlődött; néhány évtized alatt működési tere annyira tágult, hogy az asztronómiától különválva, önálló tudománnyá lett és ma már számos, kitünően felszerelt obszervatóriumban egész sereg kutató dolgozik igen szép eredménnyel. A színképelemzéshez aztán hozzájárult a szintén gyorsan fejlődött fotometria, valamint az égi fotografia, melyek nagy mértékben elősegítették az asztrofizikai vizsgálatokat.

A fentemlített könyv szerzője, Scheiner J., a potsdami asztrofizikai intézet főobszervátora s a berlini egyetem tanára, az asztrofizikusok gárdájának kiváló tagja. Évtizedekre terjedő munkásságával az asztrofizikának sok becses eredményt biztosított.

A szóban levő könyvet szerzője nem a szakembereknek, hanem a művelt nagyközönségnek szánta. A «népszerű» jelzőt a szó legszebb és legjobb értelmében kell venni. A szerző mellőzi mindazt, amit csak speciális szakképzettségű egyén használhatna, de azért a legszigorúbb tudományos alapon ad számot arról, hogyan dolgozik az asztrofizika és mit érhetett el vizsgálataival. A könyv nem valami könnyed olvasmány, hanem a legteljesebb figyelmet igényli és főleg az első részben valóságos tanulmányt kell reá fordítani, mert csak úgy lehet a második részt kellően érteni és élvezni.

A könyv t. i. két főrészre oszlik. Az első részben a szerző az asztrofizikai vizsgálat módszereit, segédeszközeit, eljárásait és műszereit ismerteti, míg a másodikban az eredményeket, melyeket a vizsgálatok révén eddig elérni és biztosítani sikerült.

Bevezetésül a sugárzás tanával s ezzel kapcsolatban az optika azon tételeivel foglalkozik, melyek a későbbiek megértéséhez szükségesek. Fontos a színképelemzésről szóló terjedelmes fejezet, melyben a szerző a Kirchhoff-féle törvény jelentőségét és értelmét is fejtegeti. Mennyiségtani tárgyalás nélkül ez igen nehéz feladat. A szerző akusztikai jelenségekre való utalással és igen világos fejtegetésekkel mégis eléri, hogy az, aki ezen fejezetet figyelemmel végigolvasta, tisztában lehet azzal, mit jelent a Kirchhoff-féle törvény a színképelemzésre.

Hogy mily nehézségekkel kell az asztrofizikusnak a színképelemzés alkalmazása közben megküzdenie, az a további fejtegetésekből világosan kitűnik. A szerző egyáltalában nem tér ki ezen nehézségek elől, sőt nyomatékosan utal rájuk. A sok nehézség közül hadd említsek legalább egyet.

Ha nem világító, de forró lángba, pl. Bunsen-égő vagy borszeszégő lángjába platinadróton kis darabka fémsót tartunk (pl. nátrium, kálium, lithium, calcium stb. sóját), vagy ha vékony csőbe (spektrálcső) zárt ritkított gázon át szikraáramot küldünk, a só izzó gőzei, vagy a világítóvá lett gázból álló színképet szolgáltat, amelyben a vonalak színe, száma, elrendezése jellemző az illető izzó gőz vagy gáz anyagára. Ismeretlen anyag gőzének spektrumából következtetni lehet az anyagra, mely az izzó gőzt szolgáltatta. Ha azonban a gőz vagy gáz hőfoka, vagy sűrűsége, vagy rétegének vastagsága fokozódik, a színkép vonalai szélesednek, elmosódnak s a színkép annyira megváltozhatik, hogy csak nagyon pontos észleléssel lehet a gőz természetét felismerni. Nagyon vastag világító gőzréteg olyan spektrumot szolgáltathat, mely már majdnem folytonos, vagyis olyan, amilyent a világító lángok vagy fehéren izzó szilárd testek (pl. izzólámpa, ívlámpa) adnak, amelyben a színek között nincsenek hézagok.

Ha tehát valamely égitest színképe ilyen elmosódott, kiszélesedett vonalakat tartalmaz, akkor gondos észleléssel ugyan megállapítható, hogy milyen izzó gőz alkotja az illető égitestnek burkolatát, de hogy a vonalak elváltozását magas hőfok vagy vastag réteg, vagy nagy sűrűség okozza-e, azt a színkép alapján nem lehet eldönteni. Ilyenkor csak hosszadalmas és fáradságos laboratóriumi kísérletek, elméleti megfontolások és kerülő utakon szerzett tapasztalatok segíthetnek, ha egyáltalában segítenek. Ilyen nehézség pedig van több is.

A színképelemzés tárgyalása után a szerző a fotometriával foglalkozik és pedig annak elméleti és gyakorlati részével. A fotometria is igen nagy mértékben fejlődött az utolsó évtizedekben és ezidőszerint az elmésen kigondolt, sokszor elég bonyolult műszerek egész sorozata áll az asztrofizikus rendelkezésére.

Az első rész utolsó fejezete a fotografiának az égitestekre való alkalmazásával foglalkozik; ebből megérti az olvasó, mily nagy szolgálatokat tett a fotografia az asztrofizikai kutatásoknak. A könyvhöz csatolt szép fotografiai műmellékletek ennek világos bizonyítékai.

A könyv második része az asztrofizikai kutatások eddig elért

eredményeiről számol be, külön és részletesen tárgyalva a Napot, Holdat, a bolygókat, üstökösöket és meteorokat, az állócsillagokat, csillaghalmazokat és ködfoltokat.

A Napról szóló terjedelmes fejezetben a szerző megismertet mindazon tüneményekkel, melyek a Napon rendes körülmények között és teljes fogyatkozás alkalmával észlelhetők, továbbá azon elméletekkel, amelyeket ezen tünemények magyarázatára kigondoltak. Ugyancsak részletesen foglalkozik a szerző a Holddal, az azon látható csodálatos alakzatokkal és jelenségekkel. A bolygók fizikai alkotásáról még nagyon hézagosak az ismereteink. Ennek egyszerű magyarázata az, hogy a legtöbb bolygót sűrű gőz- és felhőtakaró burkolja, mely elfödi a szemlélő elől a bolygó felületét. Csak a Mars bolygó felülete észlelhető jól és erről valóságos térképeink is vannak, habár ezek helyes értelmezésétől még távol vagyunk. A látható alakzatokra nézve egészen ellentétes nézetek merültek fel. A Mars ú. n. «csatornái» és azok időszakos megkettőzése is állandó rejtély, bár sokféleképen próbálták megmagyarázni.

Igen érdekes fejezet az is, mely az üstökösöket és meteorokat tárgyalja. Az olvasó az üstökös egész természetrajzát ismeri meg első feltünésétől kezdve addig, míg megszűnik észlelhetőnek lenni. Az ég ezen érdekes vándorairól, valamint a ködfoltokról megint csak a színképelemzés révén vannak ismereteink. Itt látni csak igazán, mily tehetetlen volna az asztrofizikus, ha ezen segítőeszközt nélkülözné. — Az állócsillagok világáról, azoknak fényesség és szín szerinti osztályozásáról, a kettős és változó csillagokról nagyon sok érdekes dolgot tud meg az olvasó. Ismertetésem túlságos hosszúra nyúlna, ha részleteket akarnék fölemlíteni.

A könyv fordítása igen sikerült. A nyelvezet könnyed, magyaros és az olvasó nem is érzi, hogy fordítással van dolga. Az eredeti német művel szemben azonban két eltérés mutatkozik. Az egyik az, hogy a magyar kiadásból teljesen kihagyták azokat a (nem nagyszámú) matematikai levezetéseket és képleteket, melyek fölvételét a szerző a mű egyszerű jellege dacára is szükségesnek tartotta. Az előszó egy jegyzetében a fordító ezt azzal indokolja, hogy ez az egységes tárgyalásmód biztosítása céljából történt. Csakhogy ezt a képleteknek függelékbe való utalásával is el lehetett volna érni. Azt hiszem, hogy a könyvkiadó-vállalat előfizetői és olvasói között vannak elegen, akik a képletek közlését szívesen vették volna. A másik eltérés az, hogy az eredeti német műhöz csatolt 30 fotografiai műmellékletből a magyar kiadásba csak 16-ot vettek fel. Lehet, hogy ez a háború okozta nehézségek miatt, vagy technikai okokból történt. A felvett műlapok különben épen olyan szépek, mint az eredeti mű mellékletei.

Mindent összevéve, megállapítható, hogy irodalmunk igen szép és értékes művel gazdagodott. *Cs. J.*

*

Gulyás Pál: NÉPKÖNYVTÁRI CÍMJEGYZÉK. (A múzeumok és könyvtárak országos tanácsának kiadása.)

Ennek a páratlanul hasznos könyvnek már második pótkötete jelent meg a napokban. Bár címe csak «népkönyvtár»-t említ, a leg-

megbízhatóbb kalauz minden iskolai könyvtár berendezésére, sőt magánembernek is kitünő tanácsadója a könyvek birodalmában. Körülbelül 4000 műről ad a címjegyzék felvilágosítást: rövidre fogott tartalmi ismertetést; a mű minősítése az olvasó szempontjából (gyermek-, ifjúsági-, könnyű-nehezebb olvasmány stb.); megjelenés helye és ideje; terjedelem és ár; beszerzési forrás. Az ismertetett könyvek két nagy csoportba: szépirodalmi és ismeretterjesztő művekre vannak osztva; e főbeosztáson belül minden lehető szempont szerint alcsoportok következnek, melyekhez gondos név- és tárgymutatók járulnak. Ha végig megyünk a jegyzéken, meggyőződünk róla, hogy itt a bel- és (magyar fordításban meglévő) külföldi irodalom legjobb és leghasznosabb gyüjteménye van együtt. Az egyes művekről szóló cikkek értékét fokozza a szerzők rövidre fogott életrajza és irodalomtörténeti méltatása, úgy hogy ebből a szempontból is jó tájékozást ad az érdeklőnek. Mindenképen a legmelegebben ajánlható e mű minden iskolai könyvtárnak, mert nélküle ma tervszerű fejlesztés és gyarapítás el nem képzelhető. Az egész mű (főjegyzék és két pótfüzet) «A múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsánál» kapható (Budapest, VIII., Sándor-utca 13); ára 10 K.

*

A FŐVÁROSI PAEDAGOGIAI KÖNYVTÁR KÖNYVJEGYZÉKE. I. rész: *Neveléstudomány*. Budapest. 1916.

A székesfőváros hatalmasan fejlődő Paedagogiai Könyvtára a Paedagogiai Szeminárium épületében van. Könyvállománya jelenleg 15,000 kötet, melyből 8000 kötetet tesz ki a pedagógiai irodalom, melynek most megjelent katalogusát dr. Ozorai Frigyes igazgató és Staindl Mátyás főtiszt állították össze. A mintaszerűen megszerkesztett könyvjegyzék előszava a könyvtár történetét és forgalmát ismerteti.

*

Krammer József: AZ OKTATÁSTAN ELVEINEK GYAKORLATI MEGVALÓSÍTÁSA AZ ISKOLÁBAN. (Különös tekintettel a polgári leányiskolára). — Pozsony. 1916. — Grafikai műintézet Wigand K. F. kiadása. — Ára 1 K.

Krammer József a polgári iskolák kiváló szakfelügyelője hivatalos iskolalátogatásai alkalmával nagy figyelemmel tanulmányozta, hogy a polgári leányiskolák tanítástervére vonatkozó «Utasítások» *szelleme* hogyan valósul meg a gyakorlatban. Ez irányban szerzett tapasztalatai arra indították, hogy az Utasítások szellemét megvilágítsa, az Utasítások hézagait, hiányait pótolja. Az általános irányelvek összefoglalása után az egyes tárgyak módszeres eljárását részletezi olyan geniális pedagógiai érzékkel, hogy tanácsait s utasításait nemcsak a polgári leányiskolák tanítónői követhetik, hanem többi iskolatipusaink tanerői is alapul vehetik.

*

ÖTVEN ESZTENDŐ A NEVELÉSOKTATÁS, AZ IRODALOM, AZ EGYESÜLETI ÉLET TERÉN. Kultúrtörténeti kép. Készítette: *a sok ezer háládatos egyike.* — Budapest. 1916. — Franklin Társulat kiadása. — Ára 2 K.

*

A **Magyar Könyvtár** legújabb füzetei:

825—826. *Heltai Jenő: Végeladás.* Ára 60 fillér.

827—828. *Paul Bourget: A hazugság.* Ford. *Benedek Marcell.* Ára 60 fillér.

829. *Deák Ferenc husvéti beszéde.* Bevezetéssel ellátta: Dr. Fayer Gyula. Ára 30 fillér.

851—852. *A világháború naplója* XI. Ára 60 fillér.

AZ ELŐFIZETÉSEK NYUGTÁZASA.

Előfizetési díjat fizettek 1916 március 1-től 1916 november 30-ig bezárólag.

1916. évre előfizettek:

Alszeghy Erzsébet, Pápa; Aághné-Szathmáry Margit, Nagymaros (I. félévre); Áll. s. községi polg. leányiskola, Arad (kétharmad évre).

Blázy Mariska, Sárvár; Közs. tantestület, Békés (3. harmadra); Iskolanővérek, Battonya; Áll. kisegítő iskola, Budapest (3. harmadra); Bartoniek Paula, Budapest; Bölöni Aranka, Békés; Benedek Berta, Debreczen; Bernáth Béláné, Budapest; Bartha Margit, Czinkota (II. félévre); Áll. polg. leányiska, Budafok: II. ker. áll. tanítónőképző-intézet, Budapest (kétharmad évre); Boleman Géza, Selmeczbánya; Bátorné-Sambuchi Bless Adél, Mezőkövesd; Botta Anna, Fogaras; Balázsovich Paula, Garázda-puszta; Áll. felső leányiskola, Bánffy-hunyad; Bölcskévy Margit, Szászváros; Bodonyi Mária, Rákospalota; dr. Bittenbinder Miklós, Szeged; Áll. Nőipariskola (3 példányra), Budapest; Áll. polg. leányiskola, Belényes; Bellóny Margit, Nyitra; Benke Ilona, Budapest (II. félévre); Berzeviczy Borbála, Ungvár; Bolgár Mária, Igló (I. félévre); Berinde Irén, Lugos.

Clementis Ilona, Garamkovácsi; Áll. iskola tanítótestülete, Csanád-palota; Magy. Gazdasszonyok Orsz. Egyesületének tan- és nevelő-intézete, Czinkota; Czirbusz Anna, Nagymihály; Chikán Olga, Erzsébet-falva; Csernátony Janka, Debreczen; Czavar Józsefné, Pitvaros;

Dörfler Janka, Budapest; br. Duka Aladárné, Kassa; br. Diószeghy Illa, Zilah; dőri Dóczy Mária, Győr.

Egan Lujza, Budapest; Eggenberger-féle könyv- és műkereskedés, Budapest (3. harmadra); Elek Ella, Budapest; özv. Eichele Károlyné, Beregszász; Áll. tanítónőképző-intézet, Eperjes (kétharmad évre),

Faics Irén, Dombóvár; Farczády Jolán, Marosvásárhely (II. félévre); All. polg. leányiskola, Fogaras (kétharmad évre); Áll. felsőbb leányiskola, Fiume (3. harmadra).

Gregersen Béláné, Zadovie; Györke Ilona, Fehértemplom; Áll. tanítónőképző-intézet ifjúsági önképzőköre, Győr; Girtler Mária, Budapest; Gyertyánffy István, Budapest; Grynaeus Anna, Kékkő; Gisztl Margit, Pozsony (II. félévre); All. polg. iskola, Galgócz (II. félévre).

Hannig Kazimira, Bonyhád; Havas Ilonka dr., Budapest; Hauer

Guszti, Ürmény; Hronyecz Margit, Trsztena; Höppner Erzsébet, Losoncz.

Dr. Incze Béniné, Kolozsvár.

Jakabbffy Dezsőné, Budapest; Jankovich Kálmánné, Budapest; Jäger Gizella, Budapest.

Kövesligethy Erzsike, Budapest; Ranolder-intézet, Keszthely; Krcsméry Mária, Budapest; Polg. leányiskola, Kaposvár; Kőrösi Margit, Budapest: Keleti Jolán, Budapest; Kiss Emilia, Kidók; Áll. polgári fiú- és leányiskola, Kismarton (3. harmadra); gr. Károlyi Imréné, Budapest; Kűry Magdi és Dódi, Szolnok; Áll. polg. leányiskola, Komárom; Kis Róza, Lugos; Áll. polg. leányiskola könyvtára, Karánsebes; M. kir. gazdasági tanítónőképző, Kecskemét (kétharmad évre); dr. Krécsy Béla, Budapest; Községi polgári leányiskola, Kisújszállás.

Lackenbacher Mária, Zalaszentgrót; Lupán Rózsika, Alsófarkadin (I. félévre); Áll. felsőbb leányiskola, Lőcse (kétharmad évre); Lindenmeyer Antónia, Budapest; Lipthay Olga, Budapest.

Makkai Erzsébet, Kolozsvár; Márkus Ernesztin, Vácz; Áll. polgári iskolák, Mohács; Misley Pál, Tiszalök; Monntag Manóné, Pánd; Moravecz Imréné, Irig; Módly Matild, Bük; dr. Málnai Mihály, Budapest; Moskovits Gizella, Debreczen; dr. Majorné-Kenessey Anna, Budapest; Mokry Eszter, Budapest; Moór Jolán, Sepsiszentgyörgy; Áll. elemi iskola, Magyaróvár; Áll. elemi népiskola, Magyarpécska; Mattyasovszky Brigitta, Vácz; Ág. ev. leánynevelő-intézet, Modor.

Nimcsevics Erzsébet, Szolnok; gárdonyi Neumann Frigyesné, Budapest; Községi polg. leányiskola, Nyirbátor (3. harmadra); Róm. kath. polg. leányiskola, Nyitra; Áll. polg. leányiskola, Nagybánya; Németh Mária, Budapest; Áll. polgári iskola, Nagyszőllős; Nagy Vilma, Budapest.

Osváthné Kholen Albina, Nagykőrös.

Patocska Johanna, Singlér; Polgári leányiskola, Pancsova; Áll. el. tanítónőképző-intézet, Pozsony; Áll. polg. leányiskola, Pozsony; Peregriny Aranka, Budapest.

Rencz Ilona, Lippa; Rózsavölgyi és Társa, Budapest; Riecsánszky Matild, Mosócz; Rajner Ella, Budapest; Relkovic Mita, Budapest; Rubnerné Perczel Margit, Budapest; Radák Olga, Budapest; Radnai Margit, Budapest.

Saláry Irma, Kiskörös; Áll. el. iskola, Segesvár; Schwartzné-Naschitz Eugénia, Budapest; özv. Schütz Jánosné, Kistószeg; Stampfel Hugó, Pozsony (kétharmad évre); Szent Iványi Zsuzsanna, Szentiványlaborfalva; Áll. polg. leányiskola, Székelyudvarhely; Szurmay Edit, Budapest; II. ker. Dugonics-utcai áll. polg. leányiskola, Szeged; Áll. polg. leányiskola, Szolnok; Ref. tanítónőképző ifjúsági önképzőköre, Szatmárnémeti (kétharmad évre).

Tamássyné Gaál Anna, Budapest; dr. Tavaszy Sándorné, Kolozsvár; Tőkés Ernőné, Brassó; dr. Traunfellnerné Schütz Irma, Lugos; Róm. kath. polg. leányiskola, Trencsén; Tervey Katalin, Csallóközaranyos.

Urman Ilona, Nagyszombat; Attila-utcai áll. el. leányiskola, Ujpest (3. harmadra).

Véssei Mihályné, Nagyvárad.
Weigl Rezsőné, Ungvár.
Zayzon Béláné, Sepsiszentgyörgy; Závodszky Margit, Budapest; Áll. elemi népiskola, Zilah; Zách Anna, Nagyszombat; Zala Jolán, Galgócz.
Özv. Yull Alfrédné, Budapest.

1915. évre fizettek:

Clementis Ilona, Garamkovácsi; gr. Dessewffy Emilné, Budapest; Gregersen Béláné, Zadovie; dr. Haraszti Gyuláné, Budapest; Kelemen Erzsike, Budapest; Lányi Hermin, Nagylak; Lupán Rózsika, Alsófarkadin (II. félévre); Novákovits Olga, Izbiste; Saláry Irma, Kiskörös.

1914. évre fizettek:

Áll. iskola tanítótestülete, Csanádpalota; Clementis Ilona, Garamkovácsi; Gregersen Béláné, Zadovie; dr. Haraszti Gyuláné, Budapest; Kelemen Erzsike, Budapest; Moór Jolán, Sepsiszentgyörgy; Saláry Irma, Kiskörös.

1913. évre fizettek:

Clementis Ilona, Garamkovácsi; Gregersen Béláné, Zadovie; Kelemen Erzsike, Budapest; Moór Jolán, Sepsiszentgyörgy; Saláry Irma, Kiskörös.

1917. évre előfizettek:

Bernáth Béláné, Budapest; Bérczi Ilona, Nagyvárad; Braun Margit, Nagyláng; Chikán Olga, Erzsébetfalva; Dalmartelló Dária, Fiume: Farczády Jolán, Marosvásárhely (I. félévre); Gisztl Margit, Pozsony (I. félévre); Gyöngyössy Dalma, Kraszna; Hronyecz Margit, Trsztena (1918. és 1919. évekre is); Jovanovic Vilma, Budapest; Köhler Antónia, Csala; Lipthay Olga, Kispest; Papp Jolán, Budapest; Szilágyi Ilona, Budapest; Szimits Boszilyka, Nagybecskerek; Szűts Mariska, Keléd; Tolnai Gizella, Budapest; br. Tornyai Schossberger Erzsi, Budapest; Urmann Ilona, Nagyszombat; Ullmann Marianne, Kaposvár; Walla Béláné, Budapest.

A szerkesztésért felelős: *Dr. Vásony Lajos.*